

การสร้างคำในมหาชาติคำหลวง

ในภาษาแต่ละภาษาย่อมมีการสร้างคำขึ้นใช้ด้วยวิธีการของตน หรือด้วยวิธีการของภาษาอื่นที่นำมาใช้กับภาษาตน เพื่อเพิ่มคำในภาษาให้มีใช้มากขึ้น การสร้างคำใช้ในภาษาจึงมีลักษณะต่าง ๆ กัน ภาษาที่มีวิภัติปัจจัย เช่น ภาษาในตระกูลอินเดียน-ยุโรป มีภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต เป็นต้น เป็นภาษาที่มีคำเดิมเป็นธาตุ เมื่อจะใช้คำใดในภาษา ต้องแปรรูปคำของธาตุด้วยวิธีประกอบวิภัติปัจจัยเสียก่อน จึงนำเอาไปเรียงเข้าประโยคได้ ส่วนภาษาคำติดคอ เช่น ภาษาเขมร - ขวา มลายู เป็นต้น เป็นภาษาที่มีวิธีประกอบคำเดิมด้วยการเติมหน่วยหน้าศัพท์ หน่วยกลางศัพท์ และหน่วยท้ายศัพท์ ให้เกิดเป็นคำต่าง ๆ ขึ้นในภาษา เป็นต้น

ภาษาไทยเป็นภาษาที่จัดอยู่ในพวกภาษาคำโดด เป็นภาษาที่ไม่มีวิธีแปลงคำอย่างภาษาที่มีวิภัติปัจจัยหรือภาษาคำติดคอ การสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาจึงเป็นไปในลักษณะที่เอาคำที่ใช้เป็นปกติในภาษาประกอบหรือรวมกันเข้าเป็นคำที่เรียกกันว่า คำประสม คำซ้อน และคำซ้ำ เป็นต้น เมื่อภาษาไทยได้รับอิทธิพลจากภาษาที่มีวิภัติปัจจัย หรือภาษาคำติดคอ ไทยจึงรับวิธีการสร้างคำมาใช้ในภาษาไทยด้วย ดังจะพบว่าคำไทยบางคำมีการเติมหน่วยหน้าศัพท์ หน่วยกลางศัพท์ ทำให้เกิดเป็นคำแผลง เช่น คำว่า กระโถก มาจากคำเดิมว่า โถก แล้วเติมหน่วยหน้าศัพท์ กระ คำว่า ทรหน มาจากคำเดิมว่า หน แล้วเติมหน่วยหน้าศัพท์ ทร¹ เป็นต้น

¹ E. Gehr, "Affixation in Siamese," Journal of the Siam Society, 1951, XXXIX (I), p. 78.

จากการศึกษาวิธีสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาในมหาชาติคำหลวง ผู้วิจัยพบว่า มีการสร้างคำที่มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ 4 แบบ คือ

1. การสร้างคำแผลง
2. การสร้างคำซ้ำ
3. การสร้างคำซ้อน
4. การสร้างคำราชาศัพท์

ต่อไปนี้จะไดกล่าวถึงวิธีการสร้างคำแต่ละแบบที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ ดังนี้

๑. การสร้างคำแผลง

ภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด ซึ่งมีลักษณะการประกอบคำแตกต่างจากภาษาที่มีวิภัติปัจจัย และภาษาคำติดต่อกันอย่างเด่นชัด ภาษาไทยนิยมสร้างคำใหม่ขึ้นใช้ในภาษาวิธีหนึ่ง คือการประสมหน่วยคำอิสระ 2 หรือ 3 หน่วย เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดเป็นคำใหม่ 1 คำ มีความหมายและอาจมีหน้าที่ใหม่ด้วย เรียกว่าคำประสม เช่น เอาหน่วยคำอิสระ ไฟ ซึ่งเป็นคำนาม ประสมกับหน่วยคำอิสระ ฟ้า ซึ่งเป็นคำนาม จะเกิดเป็นคำใหม่ว่า ไฟฟ้า ทำหน้าที่เป็นคำนาม หรือเอาคำอิสระ ตี ซึ่งเป็นคำกริยาวิเศษณ์ประสมกับหน่วยคำอิสระ ใจ ซึ่งเป็นคำนาม จะเกิดเป็นคำใหม่ว่า ตีใจ และมีหน้าที่เป็นคำกริยา เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างคำใหม่โดยนำคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาเรียงกัน เช่น คำว่า เรือ แพ นาวา จะเกิดเป็นกลุ่มคำใหม่ว่า เรือแพนาวา เป็นต้น การสร้างคำในลักษณะนี้เรียกว่า คำซ้อน หรืออาจสร้างคำด้วยการนำคำโดดที่มีเสียงซ้ำกันมาเรียงกันเป็นคำซ้ำ เช่น คำว่า เร็ว กับ เร็ว เป็น เร็วเร็ว เป็นต้น ✓

ส่วนภาษาอื่น เช่น ภาษาเขมร เป็นต้น มีวิธีสร้างคำโดยการเปลี่ยนรูปหรือเสียงของคำเดิมซึ่งเป็นหน่วยคำอิสระ คือ หน่วยคำที่เล็กที่สุดที่มีความหมายด้วยการแทรกหน่วยคำไม่อิสระลงในคำเดิม และการแทรกหน่วยคำไม่อิสระนี้อาจมีผลทำให้หน้าที่ทางไวยากรณ์เปลี่ยนไปจากคำเดิม เช่น คำว่า เกิด เป็นคำกริยาแทรกหน่วยคำไม่อิสระ

/-ณ/ ทำให้เป็นคำนามว่า กำเนิด คำกริยาว่า ตรวจ เมื่อแทรกหน่วยคำไม่อิสระ /-/ ทำให้เป็นคำนามว่า ตำรวจ หรือคำว่า เหิร ซึ่งเป็นคำกริยาเมื่อเติมหน่วยคำไม่อิสระ /บัง-/ ลงหน้าคำ เหิร เป็น บังเหิร ทำให้เป็นคำกริยากริตรี๑ เป็นตน

ภาษาไทยได้รับอิทธิพลจากภาษาเขมรในคานการสร้างคำด้วยวิธีดังกล่าวนี้มาใช้ จึงทำให้คำทั้งที่เป็นคำไทยเดิมและคำที่รับจากเขมรมาใช้ในภาษาไทยบางคำมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปตามแบบการแทรกหน่วยคำไม่อิสระของเขมรด้วย การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ในภาษาไทยเรียกกันว่า การแผลงคำ และคำที่เปลี่ยนแปลงรูปไปโดยวิธีวิธีการเช่นนี้ เรียกกันว่า คำแผลง ซึ่งเป็นประเภทเพิ่มพยางค์คำเดิมเพราะคำที่แผลงแล้วจะมีพยางค์เพิ่มขึ้นจากคำเดิมที่ยังไม่แผลง เช่น จุง เป็นคำพยางค์เดี่ยวแผลงเป็น จ่าง เป็นคำสองพยางค์ เป็นต้น

การสร้างคำใหม่ด้วยวิธีการแผลงคำนั้นกล่าวได้ว่าเป็นวิธีการทางภาษาที่ใช้ในภาษาไทยมาเป็นเวลานาน ด้วยปรากฏหลักฐานถ้อยคำที่แผลงใช้แบบนี้อยู่มาก ดังเช่นที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง ซึ่งเป็นหนังสือรุ่นเก่าเล่มหนึ่ง การศึกษาเรื่องคำแผลงในมหาชาติคำหลวงจะช่วยให้รู้ว่าในสมัยที่แต่งมหาชาติคำหลวงมีวิธีแผลงคำใช้อย่างไรบ้าง และมีคำใดปรากฏมาแล้วบ้าง

เรื่องคำแผลงในมหาชาติคำหลวงนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะคำแผลงประเภทเพิ่มพยางค์คำเดิมที่แผลงจากคำไทยและคำเขมรที่มีใช้ในภาษาไทยบางคำเท่านั้น จะไม่ศึกษาคำที่แผลงจากคำบาลีและสันสกฤต เนื่องจากอยู่นอกขอบข่ายของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

คำแผลงที่สร้างขึ้นโดยวิธีเพิ่มพยางค์คำเดิม ด้วยหน่วยคำไม่อิสระประเภทหน่วยหน้าศัพท์ หน่วยกลางศัพท์ หรือหน่วยท้ายศัพท์ อาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเช่นคำเดิมบางคำทำหน้าที่ทางไวยากรณ์อย่างหนึ่ง เมื่อเป็นคำแผลงอาจจะเปลี่ยน

¹ กริยากริตรี๑ หรือ กริยาเหตุ แปลว่า ทำให้ (ดู ญา ทองคำวรรณ, หลักภาษา-เขมร (พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2503), หน้า 52.)

หน้าที่ยังคงวางไว้อย่างเดิม การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำ
 แผลง จะพิจารณาจากหน้าที่ของคำซึ่งปรากฏในประโยคในมหาคติคำหลวงและดูจากหน้าที่
 ซึ่งระบุไว้ในพจนานุกรม ¹ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเติมหน่วยคำไม้อิสระ
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแทรกหน่วยกลางศัพท์ลงในคำเดิม—อีกประการหนึ่ง ก็คือคำบางคำ
 มีการเปลี่ยนเสียงพยัญชนะคนไปตามลักษณะบังคับของระบบเสียงในภาษาเขมร ซึ่งเรา
 ได้รับเข้ามา—ด้วยในบางกรณี คำแผลงชนิดเพิ่มพยางค์คำเดิมอาจแบ่งตามลักษณะ
 ที่เกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะดังต่อไปนี้

- 1.1 คำแผลงที่เกิดจากหน่วยหน้าศัพท์กับคำเดิม
- 1.2 คำแผลงที่เกิดจากหน่วยกลางศัพท์กับคำเดิม
- 1.3 คำแผลงที่เกิดจากหน่วยท้ายศัพท์กับคำเดิม

1.1 คำแผลงที่เกิดจากหน่วยหน้าศัพท์กับคำเดิม

หน่วยหน้าศัพท์ที่ใช้ประกอบหน้าคำเดิมเป็นหน่วยคำไม้อิสระที่ไม่ปรากฏความ
 หมาย เมื่อเติมหน่วยหน้าศัพท์ข้างหน้าคำเดิมแล้ว คำแผลงที่เกิดขึ้นบางคำอาจมีการ
 เปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเดิมก็ได้ กล่าวคือคำแผลงที่
 เกิดขึ้นบางคำอาจจะคงหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเดิม หรืออาจจะมีหน้าที่ทางไวยากรณ์
 เปลี่ยนไปจากคำเดิม จึงอาจจำแนกคำแผลงชนิดนี้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1.1 คำแผลงหน่วยหน้าศัพท์ชนิดคงหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเดิม การ
 เติมหน่วยหน้าศัพท์ลงหน้าคำเดิมบางคำ ไม่ทำให้คำแผลงที่เกิดขึ้นใหม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์
 เปลี่ยนไปจากคำเดิม เช่น คำเดิมมีหน้าที่เป็นคำกริยา คำที่แผลงจากคำเดิมจะมีหน้าที่เป็น

¹ คณะกรรมการชำระพจนานุกรม, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (พระนคร :
 โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2513)

คำกริยาค้วย เป็นต้น คำแผลงหน่วยหน้าศัพท์ที่คงหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเดิมเท่าที่พบใน
มหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ ได้แก่คำต่อไปนี้ เช่น

ผู้วิจัยจะไขเครื่องหมายยัติภังค์ / -/ กับหน่วยหน้าศัพท์ที่ปรากฏตามลำพังและ
เครื่องหมายอัญประกาศ "... " กำกับหน้าที่ ความหมายของคำ และตัวอย่างข้อความที่ปรากฏ
ในมหาชาติคำหลวง

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
1. /ก-/, /กระ-/ /กัล-/ ¹	ทำ "ก. กระทำ" ประกอบขึ้น เข้า (โย)"ก. กระเข้า"	กทำ "ก. ทำ" กระเข้า	"อันว่ากัลปกอาจารย์ ก็กทำการ ทงหลาย" (นคร /น.364) "ซกก็ได้เครื่องประดับนั้น ใน สุพรรณกระเข้า" (นคร /น.371)
2. /กรร-/, /กัล-/ ¹	กง "น. วง" พุ่ม "น. รูปกลม กลางพอง" พุ่ม "น. ชุ่ม คอกไม้"	กรรกง "น. ที่ ล้อมวง" กรรพุ่ม "น. มีที่ ประนม, พุ่ม" กัลพุ่ม "(โย.) มี ที่ประนม, พุ่ม"	"แชรงชิตกนกรรกง" (นคร /น.380) "ก็ถวายกรรพุ่มมังกชทศนชะ นมัสการ" (ทศพร /น.7) "จับพฤษางกรกัลพุ่ม" (วนปร เวศน์/น.118) "ประนมกรกัลพุ่ม" (นคร /น.364)

¹ หน่วยหน้าศัพท์ทั้ง 3 รูปนี้ออกเสียงอย่างเดียวกัน ต่างกันที่การเขียน ซึ่ง
เนื่องมาจากการสะกดการันต์สมัยนั้น.

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
3. /ก่า-/	บัง "ก. ปกปิด, กัน"	ก่าบัง "ก. บัง, ซ่อน"	"พระกัษัตริย์แต่หลัง <u>ก่าบัง</u> ไปบังนุทร" (ทศพร /น. 2) "เทพยดาก็ <u>ก่าบัง</u> รูปการ" (มหाराช/น. 305)
4. /ค-/	ใน (บ.)	คใน "บ. ใน"	"สุรเสนามีบมिन้อย <u>คใน</u> สระ" (มหาพน/น. 187) " <u>คใน</u> กาลพฤษนี้" (นคร. /น. 387)
5. /ชร-/	มว "ว. คลุม, มิด" เสียง "น. สิ่งที ไคยีนควยห คำที่เปลง ออก"	ชรมว "ว. ชมุก ชมัว, มิด, ชาตรู" ชรเสียง [น่าจะ แปลอย่าง เดียวกับ <u>เสียง</u>]	" <u>แต่ชรมว</u> ไปป่าไ้" (กุมาร /น. 225) "รอนรองโคยกา ละ <u>เข้าชรเสียง</u> เที่ยงคืน" (มหาพน/น. 186)

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
6. /ทร-ทร-/	สอง <u>สุ่ม</u> "ก. มี <u>ว</u> - <u>สุ่ม</u> กันอยู่มาก มาก)	ทรสองทร <u>สุ่ม</u> "ก. <u>ของ</u> <u>สุ่ม</u> , ประ <u>สุ่ม</u> กัน"	"ค <u>ุ</u> ทรสองทร <u>สุ่ม</u> ค <u>า</u> " (มหาพน/น.181)
7. /บร-/, /บัน-/	เจ <u>อ</u> ค "ว. <u>เจ</u> ค <u>ุ</u> " ท <u>ู</u> ล "ก. <u>บ</u> อก, กล <u>า</u> ว"	"บ <u>ร</u> เจ <u>อ</u> ค "ว. ง <u>า</u> ม, <u>เจ</u> ค <u>ุ</u> " บัน <u>ท</u> ล "ก. <u>บ</u> อก, กล <u>า</u> ว"	"ห <u>ม</u> หนึ่ง <u>ร</u> งค <u>บ</u> ร <u>เจ</u> ค" (มหาราช/น.325) "พ <u>ย</u> ง <u>แ</u> น <u>ฉ</u> ง <u>บ</u> ร <u>เจ</u> ค" (น <u>คร</u> ./367) "ช <u>ก</u> ี <u>ไ</u> ช <u>อ</u> มา <u>ค</u> ย <u>ห</u> น <u>ง</u> จ <u>ิง</u> บัน <u>ท</u> ล <u>ค</u> ว <u>ย</u> พ <u>ระ</u> ร <u>า</u> ช <u>โ</u> ง <u>ก</u> าร <u>ค</u> ง <u>ง</u> น" (มหาราช/น.308)
8. /ปร-/, /ประ-/	ช <u>น</u> "ก. <u>ปะ</u> ทะ ก <u>ระ</u> ท <u>บ</u> <u>ใ</u> ค <u>อ</u> สุ <u>ก</u> ัน" ช <u>ุ</u> ม "ก. <u>มา</u> ก, ร <u>ว</u> ม <u>ก</u> ัน"	ป <u>ร</u> ช <u>น</u> "ก. <u>แ</u> ง <u>ช</u> ัน ค <u>อ</u> สุ <u>ก</u> " ป <u>ระ</u> ช <u>ุ</u> ม "ก. <u>ช</u> ม <u>น</u> ม ก <u>ัน</u> , <u>ร</u> ว <u>ม</u> ก <u>ัน</u> "	"ว <u>ัว</u> ล <u>า</u> น <u>ว</u> ัว <u>แ</u> ง <u>ป</u> ร <u>ช</u> น <u>ป</u> ร <u>เช</u> อ <u>ญ</u> ก <u>ท</u> ิง <u>เท</u> อ <u>ญ</u> พ <u>นา</u> ดี" (มหาพน/น.180) "ท <u>ำ</u> ว <u>ช</u> ก <u>ี</u> ใ <u>ห้</u> พิ <u>เศ</u> ศ <u>พิ</u> ศ <u>า</u> ล <u>เช</u> ตุ <u>ป</u> ระ <u>ชา</u> <u>ป</u> ระ <u>ช</u> ุ <u>ม</u> ก <u>ัน</u> มา <u>บ</u> มิ <u>ชา</u> ค <u>เล</u> อ <u>ย</u> " (น <u>คร</u> ./น.378)

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
9. /น-/, /พ-/	เคอร	นเคอร "ก. เคิน"	"บุทคลณเคอรเค็จคยวมา" (กุมาร/น.197)
	ลาญ "น. ที่เคียน, ท้วง"	พลาญ "(โบ.) น. ลาน"	"ในกษณนณนบันนพระบาทก้ทอคพระ- ราชทฤษฏียงงทีถียพระพลาญเลศ นณน" (มหाराช/น.307)
10. /ม-/ /น-/	ลัก "ก. ลอบทำ, อาการชอน เรน"	มลลัก "ก. ลัก, ลอบ"	"รอยปีศาจสงายักษ์แปรเพศมลลักมา เป็นพราหมณกม้ง" (มหाराช/น.313)
	ล้าง "ก. ทำให้ สะอาด, ทำลาย"	มลล้าง "ก. ม้าง, ล้าง, ข่า, ผลาญ"	"มมิกวรแกตญจะมลล้างปลีโพธภายใน" (วนประเวศน/น.113)
	แลบ "ก. เป็น แสงแวบ ๆ ออกไป"	มแลบ "ก. แลบ"	
	เลื่อง "ว. เรื่อง, งาม, สุกใส"	มเลื่อง "ว. วาม, รุ่งเรื่อง, สุกใส"	"อันว่าฟ้าแมลบบเมเลื่องเนองก้ออบนณ ภาเสียงสับท" (กุมาร/น.221)
	เรา	มเรา	"แลมเราจะสั่งสอน" (ชูชก/น.131)
11. /ร-/, /จ-	ทวย "ว. ออน, จอน, ระทวย"	รทวย "ว. ออนชอย"	มีคำเนอรغامแอวย—

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	ทอก "ก. ทิ้ง, ปล่อย"	รทอก "ก. ทิ้ง, ทอก"	<u>รทวยรทอกกรกราย</u> (นคร/น.375)
	ยีน "ว. นาน, ยาว, คงอยู่"	รยีน "ว. ยาว, นาน, คงอยู่"	
	ยง "ก. คงอยู่"	รยง "ก. ยั้ง, อยู่, ยั้ง"	<u>"ลางหมู่รยีนรยง"</u> (มหाराช/น.323)
	ยัค "ก. อัดคันเข้า ไม้ให้แน่น"	รยัค "ก. ยัค"	<u>"ครยีนรยัค"</u> (มหाराช/น.325)
	ยาน "ว. หยอน ลง"	รยาน "ว. ยาน, หยอนลง, หอยลง"	<u>"ฝูงหญิงบ่อมทักทาน แรงรยานแก ยจากใส่"</u> (กุมาร/น.206)
	ลัค "ก. ตัดตรง ไป, ตัดให้ เร็วเข้า"	รลัค "ก. ลัค"	<u>"รลัคโคคยวักกลคิน โสกลแล"</u> (วนประเวศน/น.122)
12. /ล-/ /ล-/ ...	ชัคขึ้น "ก. ไม่ ประพฤติ ตาม, ไม่ ทำตาม"	ลชัคขึ้น "ก. ชัคขึ้น, หาหาญ"	<u>"กุลชัคขึ้น"</u> (มหाराช/น.325)
13. /สร-/ ...	ชอย "ว. งอน งาม"	สรชอย "ว. งอน งาม"	<u>"สรชอยขึ้นณนรไกรกณี"</u> (มหาพน/น.175)

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
14. /อ-/	คืบ "ว.มากหลาย ณไป, เคลื่อนไป"	คืบ "ว. เป็นพิศไป"	"อันว่าชาวโนเจตราษฎร์ <u>คืบ</u> - ครัด ครั้นเขาเห็นปรตย์กชเต็มตา นางพญาเยาวโยค" (วประเวศน์/น.107)
	คืบ [น่าจะหมาย ถึง ว.ไม่สค- ใส,ไม่สว่าง]	คืบ	"แสง <u>คืบ</u> เทาเทา" (มหาราช/น.324)
	มัว "ว.หลง, เพลिन"	มัว "ว.หลง เพลिन"	"กาน้ำขมขึ้นสระ <u>มัว</u> มัยยากร" (มหาพน/น.185)
	ไสว "ว.ทูลสพรั่ง เห็นไหว ๆ"	ไสว "ว.ทูลสพรั่ง เห็นไหว ๆ"	"อันว่ายกผ้าสรลอนขอกร <u>ไสว</u> " (นคร/น.384)
	เคื้อ "ว.งาม"	เคื้อ "ว.งาม"	"เจ้ามัทรีหรือ <u>เคื้อ</u> ออกคาคเคื้อชาตรี กษัตริย์นนน" (นคร/น.373)

1.1.2 คำแผลงหน่วยหน้าศัพท์ชนิดเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเดิม ในการแผลงคำขึ้นใช้ นอกจากจะเพิ่มพยางค์ของคำเดิมแล้วบางครั้งยังทำให้หน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำแผลงบางคำเปลี่ยนไปจากคำเดิมด้วย การเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์จึงเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ภาษาไทยมีคำใช้กว้างขึ้นกว่าเดิม เช่น คำเดิมทำหน้าที่เป็นคำกริยา คำที่แผลงจากคำเดิมอาจทำหน้าที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์, คำกริยาการิต หรือ คำเดิมทำหน้าที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์ คำแผลงอาจทำหน้าที่เป็นคำกริยาหรือคำนาม เป็นต้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า คำแผลงหน่วยหน้าศัพท์ชนิดเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ จะเป็นแบบการเปลี่ยนหน้าที่จากคำเดิมซึ่งเป็นคำกริยา มาทำหน้าที่เป็นคำกริยาวิเศษณ์และคำกริยาการิตมากกว่าแบบอื่น คำแผลงชนิดนี้จึงอาจแบ่งตามลักษณะการเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ดังนี้

ก. เปลี่ยนหน้าที่จากคำกริยาเป็นคำกริยาวิเศษณ์ ตัวอย่างเช่น

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
1. /กัลล-/	เว้า "ก.พูด"	กัลลเว้า "ว.พูด อ่อนหวาน, พูดเอาใจ"	"อันว่าสมเด็จเจนนุเบนตราธิบคิตรีภูว- นารถ ก็มีพระราชโองการอนน <u>กัลลเว้า</u> " (มหาราฯ/น.312)
2. /ทร-/	สุม "ก.วางทับ ซ้อน ๆ กัน ลงไปจนสูง เป็นกอง"	ทรสุม "ว.ซึ่งสุมกัน, เป็นกลุ่ม, เป็น พุ่ม"	"ไม้ <u>ทรสุม</u> สมกึ่งานนี้ รามมีสมออก ท้าวมีงมาคา โสคเลอย" (กุมาร/น.242)

005824

ข. เปลี่ยนหน้าที่จากคำกริยาเป็นคำกริยากริยิต เช่น

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
3. /บัง-/, /บัญญัติ-/, /บัน-/ ¹	เกอด "ก. เป็น ชั้น, มีชั้น, คลอด, ก่าเน็ด"	บังเกอด "ก. ทำให้ เกิด, ทำให้เป็น"	"อันว่าสุขสวัสดิ์แห่งสองกระษัตริย์ ลูกโททก็มีแลพอลา อนนบงกเกอด ทูลา สองปีนทลาเออรสทานัน" (มหาราช/น.319)
	ควร	บังควร "ก. ทำให้ควร"	"อันว่าชื่อทงมวลงบังควรโคตรผู้ นนวน" (ทศพร/น.15)
	จง "ก. หมาย, หวัง, ตั้งใจ"	บัญญัติจง "ก. ทำให้, ทำให้เรียบร้อย"	"ซกให้สาวสนม นำไปส่งแล้วแก่ นางแก้วแก่นกษัตริย์ มัทธิเทพบัญญัติจง" (นคร/น.371)
	คาล "ก. เกิดขึ้น เป็นชั้น, มีชั้น"	บันคาล "ก. ให้เป็น ชั้น, ใหม่ชั้น"	"อันว่าภิกษุบริวารก็บันคาลคำดั่งนี้" (ทศพร/น.8)
	เคอร "ก. ยกเท้า ก้าวไป, เคลื่อน"	บันเคอร "ก. ทำให้ เดิน"	"เวอยพราหมณ มิ่งนังงเลว บันคาลเนา" (ชูชก/น.138)
	เภา	บนนภา "ก. เปล่งเสียงดัง สนั่น, เลื่องลือ ทำให้ดังสนั่น"	"เขาก็บอกความทุกขทรเหล แก่ทูลู บันเคนบันเคอรเทา" (วนประเวศน์/น.101)
เฮอร์	บนนเฮอร์ "ก. เหาะไป บินไป"	"อันว่าฟ้าแมลบเมลือง ก็อ้อบนนภา สยงสับท" (กุมาร/น.221)	
			"ค่อนหอยบันเฮอร์ตีปีกปรนง" (มหาพน/น.182)

¹ หน่วยหน้าศัพท์ /บัง-/, /บัญญัติ-/ และ /บัน-/ /บัง-/ ไซ้เติมหน้าคำซึ่งเกิดจากพยัญชนะในวรรค ก. และเสหวรรค. /บัญญัติ-/ ไซ้เติมหน้าคำซึ่งเกิดจากพยัญชนะในวรรค จ. และ /บัน-/ ไซ้เติมหน้าคำซึ่งเกิดจากพยัญชนะในวรรค ต และเสหวรรค (ดู นำ หองคำ-วรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 60-1).

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
4. /ผ-/	คยง "ก.รู"	ผคยง "ก.บอกใหญ่ บอกนิมนต์"	"ขากฎเกรวี่ตักลองป่าว <u>ผคยง</u> ชาว แกพลทววแล" (นศร/น.379)

ค. เปลี่ยนหน้าที่จากคำกริยาวิเศษณ์เป็นคำกริยาและคำนาม
เช่น

หน่วยหน้าศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
5. /ล-/	คึก "ว.กำเริบ ฮึกเหิม"	ลคึก "ก.รีบเร่ง"	"อันว่ากระไทยชายผู้หนึ่งคำคมึก ลคึกถือคอกบววหลวง" (มหาราช/น.305) "เจ้ากัลลคึกผคยงบให้เชร" (มหาราช/น.311)
6. /นง-/	คราญ "ว.งาม สวย นารัก"	นงคราญ "น. นางงาม"	"นางนงคราญครันนชาอัสจรรยป้า เป็นนาง" (วนประเวศน์/น.103)
	ถาว "ว.รุ่นสาว รุ่นหนุ่ม"	นงถาว "น.เด็ก สาว"	"นางนงถาวถนิมกาม" (ทศพร/น.9)

1.2 คำแผลงที่เกิด—จากหน่วยกลางศัพท์กับคำเดิม

หน่วยกลางศัพท์ที่แทรกลงในระหว่างพยัญชนะกับสระ หรือระหว่างพยัญชนะกับพยัญชนะของคำเดิม เป็นหน่วยคำไม่อิสระที่ไม่ปรากฏความหมาย เมื่อแทรกหน่วยกลางศัพท์ลงในคำเดิมแล้ว คำแผลงที่เกิดขึ้นบางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงหน้าทางไวยากรณ์หรือไม่เปลี่ยนแปลงเสียงของพยัญชนะต้นจากคำเดิมก็ได้ กล่าวคือ คำแผลงที่เกิดขึ้นบางครั้งอาจจะคงหน้าทางไวยากรณ์ของคำเดิม หรืออาจจะมีหน้าทางไวยากรณ์เปลี่ยนไปจากคำเดิม ในขณะเดียวกัน คำแผลงที่เกิดขึ้นนั้นบางครั้งอาจมีเสียงพยัญชนะต้นเหมือนคำเดิม แต่บางครั้งอาจมีเสียงพยัญชนะต้นเปลี่ยนไปจากคำเดิมตามลักษณะบังคับทางเสียง เช่น เปลี่ยนจากพยัญชนะชนิดให้เป็นชนิด 1 เป็นต้น จึงอาจจำแนกคำแผลงชนิดนี้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.2.1 คำแผลงหน่วยกลางศัพท์ที่คงหน้าทางไวยากรณ์ของคำเดิม

การแทรกหน่วยกลางศัพท์ลงในคำเดิมบางครั้งไม่ทำให้คำแผลงที่เกิดขึ้นใหม่มีหน้าทางไวยากรณ์แตกต่างไปจากคำเดิม เช่น คำเดิมทำหน้าที่เป็นคำกริยา คำที่แผลงจากคำเดิมจะทำหน้าที่เป็นคำกริยาด้วย เป็นต้น แต่หน่วยกลางศัพท์อาจทำให้คำแผลงบางคำมีเสียงพยัญชนะต้นแตกต่างหรือไม่แตกต่างจากพยัญชนะต้นของคำเดิมก็ได้ จึงอาจแบ่งคำแผลงชนิดนี้ออกเป็น 2 พวก ดังนี้

ก. คำแผลงหน่วยกลางศัพท์ที่คงเสียงพยัญชนะต้นของคำเดิม

คำบางคำเมื่อสร้างให้เป็นคำแผลงด้วยการแทรกหน่วยกลางศัพท์ลงในคำเดิมแล้ว เสียงพยัญชนะต้นของคำแผลงจะไม่แตกต่างจากพยัญชนะต้นของคำเดิม คำแผลงชนิดนี้เท่าที่พบในมหาชาติคำหลวง ได้แก่คำแผลงที่เกิดจากหน่วยกลางศัพท์ ดังต่อไปนี้

¹ ฉำ ทองคำวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 51.

ผู้วิจัยจะใช้เครื่องหมายยัติภังค์ /--/ ไว้ชานาม หน่วยกลาง ศัพท์ที่ปรากฏตามลำพัง และใช้เครื่องหมายอัฒภาค "... " กำกับหน้าที่และความหมาย ของคำ และในการให้ความหมายของคำแฉงชนิดนี้จะให้เฉพาะความหมายของคำแฉงที่ ปรากฏในพจนานุกรม ๆ เท่านั้น เนื่องจากคำเดิมและคำแฉงมีความหมายอย่างเดียวกัน ส่วนคำแฉงคำใดที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรม ๆ จะให้ความหมายไว้ที่คำเดิม

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแฉง	ตัวอย่าง
1. /- ำ -/ ใช้แทรกลง ระหว่างพยัญ ชนะคนที่ เป็นพยัญชนะ 2 คำแทน ในภาษาเขมร ซึ่งอาจเป็น อักษรควบ หรืออักษรนำ ในภาษาไทย	กรอ	กำรล "ว. เข็ญใจ"	"ในเมื่อพระแพศยันตรสร้างศีลทาน บริสุทธ์แก่มนุษย์ <u>กรอ</u> " (นคร/น.364)
	คั่น	ค้ำนึ่ง "ก. คะนึ่ง, คิคคั้ง"	"นางนัทยศกรีนถึงสมบพ สมฤทธิแล คิคค้ำนึ่งถึงทุกขที่ปรารมภ์ กอนพูน" (นคร/น.369)
	จรรูญ	จำรรูญ "ว. รุงเรีอง, งาน"	"ทุกขกำเคาอาตุร <u>จำรรูญ</u> ราช- หฤทัย" (วนประเวศน/น.109) "สยงสังคีต <u>จำรรูญ</u> " (นคร/น.383)
	แจรียง	จำเรีียง "ก. ซึบล้ำ, ซึบ กลอม, รอง- เพลง"	"อนึ่งคือสายสังคีต <u>จำรียง</u> " (นคร/น.383)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	เจริญ	จำเรอญ "ก.เจริญ เติบโต, งอกงาม"	"หวานป่าช้อย <u>จำเรอญ</u> ใจ" (มหาพน/น. 174) "ชรงอชินจรรม <u>จำเรอญ</u> ผล" (มหาพน/น. 189)
	เขลาละ	ข้เลาะ "ก.ทะเลาะ"	"ความ <u>ข้เลาะ</u> กนนั้นก็แรก" (วนประเวศน์/น. 113)
	แสดง	ส้แดง "ก.ปรากฏ เห็น"	"อันว่าการพนนภกนิพั้ง <u>แสดง</u> ก็ <u>ส้แดง</u> แดนโลกไตร" (กุมาร/น. 221) "สร <u>ส้แดง</u> ควยเคโซ" (มหาราช/น. 330)
	สนอง	สำนอง "ก.ตอบแทน, ทอรับใช้"	"ภักสังวารบุชาไฟ แ่น <u>ทล่ำสำนอง</u> ไผท" (มหาพน/น. 170)
	สำราญ	สำราญ "ว.สบาย กายใจ, เบาใจ, เย็นใจ"	"ชเสด็จสิง <u>สำราญ</u> สำรสิทธิ์" (ทศพร/น. 3) "อาจให้ <u>สุขสำราญ</u> แก่โลกย" (ชุกก/น. 144)
	สำรวล	สำรวล "ก.หัวเราะ, รื่นเริง"	"ขี้บร่ำ <u>สำรวล</u> วางวายโสภ" (มหาราช/น. 331)
	สำราย	สำราย "ก. แก้ว"	"อันว่าเทพธิดาองค์หนึ่ง <u>ผู้พิเศษ</u> ก็มา <u>สำราย</u> ราชกุมารทงสอง" (มหาราช/น. 304)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	เสร็จ	สำเร็จ "ก.เสร็จ แล้ว สมประสงค์"	"อีกอกก็ชชาติ <u>สำเร็จ</u> เสร็จสรรพ พระคาถา" (วนประเวศน์/น.105)
	โสรจ	สำเร็จ "ก.อาบ"	"ที่นั่นชอบการที่จะ <u>สำเร็จ</u> โสรจตรงพระองค์" (นคร/น.363)
	สอาก	ส่าอาก "ว.งาม สะขาคหมคจค"	"พระบาทสญไชยทรงพระ <u>ส่าอาก</u> อาภรณ์" (มหाराช/น.306)
	สอาก	ส่าอาก	"เอาพระเจ้าจอมเจดอมเของวयर รศयर <u>ส่าอาก</u> แล" (นคร/น.364)
2. /-าง-/	ชื่อ	ช่างื่อ "ว.ป่วย เป็นไข้ คิดเป็น ทุกข์"	"ตากุ่มขึ้น <u>ช่างื่อ</u> ใจ ลำบากแล (ชุกก/น.141)
3. /-าน-/	กยค	ก่านยค "ก.คค ไม่ชื่อ โกง"	"อันว่าพระโพธิสัตว์ ก็ใส่กลกล่าว <u>ก่านยค</u> กยคแกนางพญา" (กุมาร/น.193)
	คับ	ค่านับ "ก.มิตคิด"	"บมิให้เห็นรูเห็นของที่ลวงลับ <u>ค่านับ</u> นี้แล้ว โสคแล" (ชุกก/น.153)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	จง	จ้านง "ก.หมาย หวัง ตั้งใจ"	"อันว่าพระมุนีนารถของพระญาติ ทุกองค์ ให้ <u>จ้านง</u> โอบอุ้มแก่พระ ตถาคตแลแล้ว" (ทศพร/น.7)
	จง	จ้านอง "ก.ผูก คล้อง หมายถึง"	"มนนักรัตราชกุมารทั้งสอง <u>จ้านำ</u> <u>จ้านอง</u> เอาไปโสศแล" (กุมาร/น.223)
	จำ	จ้านำ "ก.ผูก ชั่ง"	"อนนวารนนสายสัตว์ทองหลาย คลายจาก <u>จ้านำ</u> จ้านอง" (นคร/น.385)
	เจียร	จำเนียร "ว.นาน ชา"	" <u>จำเนียร</u> นางก็บวชสองราชเอารส เป็นคาบศคาบคินีโสศแล" (วนประเวศน์/น.126)
	ชน	ช้านน "ก.ชนกัน โค่นกัน"	
	ชนะ	ช้านะ "ก.ชนะ ทำให้เขาพ่าย แพ้"	"หมูขวางช้าน <u>ช้านน</u> ชน <u>ช้านาญ</u> ชาญ <u>ช้านะ</u> " (มหาราช/น.323)
	ชาญ	ช้านาญ "ก.ชาญ รู้อวงไว"	
	ช	ช้านิ "ก.ชี้"	

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	เคอ	คำเอน "ก. ยก เทากาวไป"	"พิศ <u>คำเอน</u> ลีลา เมื่อสองรา ลีลาศ" (มหาราช/น.308) "แลนางพญานนโสค...มี <u>คำเอน</u> งามแอวย" (นคร/น.374)
	ทวย	ทำนวย "ก. หมู เหลา"	"ธกัปลิดเอาลูกไม้จากศาชยอัน <u>ทำนวย</u> อวยแดพระราชกุมาร ทงสองโสคแล" (วนประเวศน์/น.101)
	ทาย	ทำนาย "ก. แสดง เหตุที่จะเกิดใน เบื้องหน้า"	"มาพิจะ <u>ทำนาย</u> ทนายหน้าเจ้า" (กุมาร/น.193) "อันว่าพราหมณทงหลาย ก็ <u>ทำนาย</u> โดย <u>ทำนูล</u> " (มหาราช/น.306)
	ทูล	ทำนูล "ก. บอก กล่าว"	"อันว่าพราหมณทงหลาย ก็ <u>ทำนาย</u> โดย <u>ทำนูล</u> " (มหาราช/น.306)
	เสียง	สำเนียง "น. เสียง น้ำเสียง"	"ภาษาสัท <u>สำเนียง</u> สงอนุโมทนา" (กุมาร/น.220) "ลิ่งจุนลิ่งจอน <u>สำเนียง</u> สำน่าน" (มหาพน/น.180)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
4. /-าร-/	อค	อ่านค "ก.อค กลัน งดเว (ในทันทีหมายถึง คอย"	"จงสู้อ่านคอคคณน้อยหนง เทยู" (นคร/น.363)
	ชระ	ช่าระ "ก.ชระลาง สะสง"	"ชีแมมิ่งทูลนำมา ช่าระสะเซองไก" (ชชก/น.136) "ทวารชกช่าระสะผงเผวมุทิลเทอ เสทาทุกแห่งแล" (นคร/น.365)
5. /-าหน-/ หน่วยกลาง- ศัพท์แทรกตัว หน้าตัวเพื่อ เป็นการกำหนด ให้อ่านออก เสียงวรรณ- ยุกต์เกี่ยวกับ คำเดิม ¹	กค	กำหนด "ก.ตั้งไว ไห้แนนอน หมายไว"	"ในเมื่อกำหนดคบุรพชาติ" (นคร/น.389)
	กค	กำหนด "ก.คค"	"ในกาลกำหนดกกำหนดนี้ ทวารชกคคค เสนหา" (มหาราช/น.323)
	จบ	จำหนบ "ก.จบบ"	"หมอจ่านำจำหนบให้เรงชบเรงช" (มหาราช/น.328)

¹ พระยาอนูมานราชชน, "คำแผลงในภาษาไทย," ความรู้ทางอักษรศาสตร์
(พระนคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2508), หน้า 6-9.

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
6. /- ๐ ๓ -/	จ่าย	จำหน่าย "ก.จ่าย แจก"	"อันว่าตรกูลพราหมณ์ <u>จำหน่าย</u> จ่าย ทอง เทพพงเมืองรอยกรสาป่น" (ชูชก/น.129) "เขาก็ไป <u>ชุมนุม</u> กัน ^๑ ในตาฝั่ง" (ชูชก/น.131)
7. /-น-/	ชั้น	ชนรร (ปัจ.ชั้น ^๑) ก.ลอม ญก รัต กัน บัง"	"อนึ่งคือสรเอง <u>ชนรร</u> ชนอบรอบ เอววรร" (นคร/น.372) "เสนา นายกคาศไสหรวกมาศเชน <u>ชนรร</u> ทานโสศ" (นคร/น.381) "โพเพลคชนุน <u>ชนรร</u> อยู่" (กุมาร/น.242)
8. /-ย-/	ชอบ	ชนอบ "น.ริม รอบ"	"อนึ่งคือสรเอง <u>ชนรร</u> ชนอบรอบ เอววรร" (นคร/น.372) "เจ้ากักราบ <u>สยบ</u> ชบลงเห็นอพระบาท เบ้องชวา" (กุมาร/น.214)
9. /-ร-/	กลยค	กรลยค "ก.ซัง ไม่ชอบ"	" <u>กรลยค</u> ลับลิหน้า อยู่สร้างแสงบุญ" (มหาพน/น.167)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	จก	จรก "ก.จก ถึง"	"ซึกเส็กจ้งจรกในคันธมาทน์ บรพตสถาน" (วนประเวศน์/น.120) "แต่ทวงวงกฏมาจรกถึงเซคฺคุกร นกรจรงวบ" (มหาราช/น.330)
	จาว	จรว "น.คอก คอกไม้"	"พดกษาเจรอนญจรวคอก" (วนประเวศน์/น.116)
	จิก	จริก "น.คนจิก"	"จริกโจรตพยงผกการรณ กี่มี" (มหาพน/น.176)
	ชวร "(แบบ) น.ไซ ความไซ"	ชวร	"ก็จะสะโสกาชวรชรูป เพราะ เพื่อนเห็นหนารูปต่างตา แลนาทาว" (กุมาร/น.232)
	ชไม	ชรม "ว.ชไมคู้"	"หวานแตงไร ชรมีหมากชาง" (มหาพน/น.166)
	สน "น.คนไม้ จำพวกหนึ่ง"	สรน	"สรนสรทลมรอบกุนท กี่มี" (มหาพน/น.177)
	สรพรง	สรพรง "ว.พรง ไสว สلاغ"	"ลางหมุคฺรยี่นรยง งามสรพรงง สรพรด"(มหาราช/น.323)
	สไบ "น.ผ้า แถบ ผาหม ผูกึง"	สไบ	"บ้างสรไบเปลือยเปล้า" (ชุกก/น.131)
	สไก "น.เม็ย ของญาติ"	สไก	"อันว่าสรไกจุงมา" (นคร/น.370)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
			"อนนว่าลูก <u>สร</u> ใภ้ <u>พระ</u> องค์ท่านนั้น" (นคร/น.372)
	สนาน "น.การ อาบน้ำ"	สรนาน	"เชอญชเสด็จกลาง <u>สร</u> สนาน เสววยทีกธาร <u>สร</u> อาด" (วนประเวศน์/น.117)
	สนุก "ว.เพลินใจ ให้ความเบิก- บานใจ"	สรนุก ¹	"ทุกแห่งแหล่งหววจกรมอาศน- อาศรม <u>สร</u> นุกินันน" (วนประเวศน์/น.123)
			"ป่าสามโยชน <u>สร</u> นุกินี้ <u>สร</u> นานปลุกใจ โลกยนั้นน" (นคร/น.377)
	สเนาะ	สรเนาะ "ว.น่าฟัง เพราะ วังเวงใจ"	"หงษาสารสง <u>สร</u> เนาะ <u>สร</u> โนค ลัญสูง" (มหาพน/น.185)
	สลอน "ว.เห็น เคน สلاغ"	สรลอน	"อันว่ายกผ้า <u>สร</u> ลอนยอก <u>สร</u> ไสว" (นคร/น.37)
	สلاغ "ว.ตั้งอยู่ สูงเคนเป็นหมู่ เป็นพวก"	สรลาง	"เสี้ยคายพฤษต่าง ๆ เกอค <u>สร</u> ลาง สรลอนงาม ในที่นี้" (กุมาร/น.230)

¹ คำว่า สรนุก ในที่นี้จะพิจารณาว่าเป็นคำแผลงที่ไทยเติมหน่วยกลางศัพท์ /-ร-/
ในคำว่า สนุก แต่คำนี้อาจจะไม่ใช่คำแผลงก็ได้เพราะคำว่า สนุก รูปศัพท์ของเขมรเป็น
สรนุก (คูหนา 37-8 ควย).

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	สลาย	สรลาย "ก.สลาย แตก กระจาย เรียกรายเป็นแนว ติด ๆ กันไป"	"พนนแสงเทาทยงชาย <u>สรลาย</u> รม รยงรณ" (วนประเวศน์/น.117)
	สระอากาศ "ว. หมคจคฺ ผอง- ใสุ ไมสกปรก ไม่มีตำหนิ บริสุทธิ์"	สรอากาศ	"นางมีโฉม <u>สรอากาศ</u> นำเชื้อชาติราชา ธิเบศร์นนน" (นคร/น.375)
	สระอน "ก. ถอนใจ"	สรอน	"เถาทุรชนชั่วชั้น <u>สรอน</u> ออกร่องว่า ศัลย์" (ชุกก/น.144)
	สุโนก "น.นก"	สุโรนค	"หงษาสารตยง <u>สรเนาะสุโรนค</u> ลัญจุง" (มหาพน/น.185)
10. /-รช-/ [-ระช-]	ชอบ	ชรออบ "ก.ชอบ"	"ธมารัก <u>ชรออบ</u> คั้นเคี้ยวชอบขึ้นอน กอนรา" (กุมาร/น.205)
	ชอ้า	ชรอ้า "ว.ชอ้า มีคัมัว มีคกรรม"	"บพิตรขุนเขาชวย <u>ชรอ้า</u> " (วนประเวศน์/น.116)
	ชะเอม	ชรเอม "น.ชอตนไม ชนิดหนึ่ง ลูกคล้าย ลูกชาวสาร"	คิงงถาคังงไซ <u>ชรเอม</u> ชรอ้อ อรท้อแทบทางเคอร"
	ช้อ	ชรอ้อ "ว.ช้อ มีคัมัว มีคคลุม"	(ชุกก/น.145)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
11. /-รห-/ หน่วยกลาง ศัพท์แทรก ตัว ห ไว หลังตัว ร นี้ เพื่อเป็น การกำหนด ให้อ่านออก เสียงวรรณ ยุกต์เดียวกับ คำเดิม เช่นเดียวกับ การแทรกตัว ห หน้าตัว น ¹	ตลป "ว.ทกลง มา กลับ ยอนหลัง ฟุง" ตลาค "น.ที่ ชุมนุมชื่อ ชายของ ต่าง ๆ" สลอค "น.ชื่อ คนไมชนิก หนึ่งไซเมล็ค ทำายตาย" สลอน "ว.เห็น เคนกลาง"	ตรหลบ ตรหลาค สรหลอค สรหลอน	"ตรหลบเอาคาวมากิน ตรหลบเอา คินก็ไคควยจับ" (มหाराช/น.326) "บ้างก็แยกกันออกไปนั่งใน <u>ตรหลาค</u> " (ชูชก/น.131) "ปรุกลาย <u>สรหลอค</u> ก็มี" (มหาพน/น.176) "เขานกก็ฉะกอง <u>สรหลอน</u> " (มหาพน/น.187)
			"เสียคายพฤษต่าง ๆ เกอดสรล่าง <u>สรหลอน</u> งามในที่นี้" (กุมาร/น.230)

¹ ดูการแทรกหน่วยกลางศัพท์ /-รห-/ หน้า 24.

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
11. /-ด-/	สลัก "น. เครื่อง กันประตู หน้าต่างหรือ สิ่งอื่น ๆ เพื่อ ไม่ให้เลื่อน หรือเปิดไค"	สรหลัก	"เสียง <u>สรหลัก</u> แก้วกาญจน์" (ทศพร/น.23)
	สลาย	สรหลาย "สลาย เป็นแนวคิด ๆ"	"ขงแขวเหยี่ยวรุ่งเร็นกา จับจอม พฤษา <u>สรหลายสรหลวม</u> กัน"
	สลม	สรหลวม "ว. สลาง คาษ ระกะ"	(มหาพน/น.184)
	แครง "ว. งาม พรายแพรว"	ครแครง	"นางกัทรังพัตราภรณ์ <u>พาดครแครง</u> ในสุทธชาติ" (นคร/น.น.374)

ข. คำแผลงหน่วยกลางศัพท์ที่เปลี่ยนเสียงพยัญชนะต้นของคำเดิม

คำบางคำเมื่อสร้างให้เป็นคำแผลงด้วยการแทรกหน่วยกลางศัพท์ลงในคำเดิมแล้วเสียงพยัญชนะต้นของคำเดิมจะเปลี่ยนไปเป็นเสียงพยัญชนะอีกตัวหนึ่งตามลักษณะบังคับทางเสียงคือ จะเปลี่ยนจากพยัญชนะ ฐนิต ซึ่งไศกพยัญชนะตัวที่ 2 และตัวที่ 4 ของพยัญชนะแต่ละวรรค เป็นพยัญชนะสติดซึ่งไศกพยัญชนะตัวที่ 1 และตัวที่ 3 ของพยัญชนะวรรคเดียวกันตามลำดับ (ดูหน้า 32) และถาพยัญชนะต้นของคำเดิมเป็นพยัญชนะสติดโอฆะ จะเปลี่ยนเป็นพยัญชนะสติดโฆะ¹ (ดูหน้า 34-35) คำแผลงหน่วยกลางศัพท์ที่เปลี่ยนเสียงพยัญชนะต้นของคำเดิมเท่าที่พบในมหาชาติคำหลวง ไศกคำแผลงที่ประกอบจากหน่วยกลางศัพท์ต่อไปนี้

เช่น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ดู นำ ทอกรรรณ, เรืองเคิม, หน้า 50.

(1) พยัญชนะชนิด เปลี่ยนเป็น พยัญชนะลีลิต เช่น

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
1. /-ำ-/	ขจาย	กำจาย "ແຂ້ງ, ຈາງອອກ"	"พรายพรายด้วยจรัจรัแรง ลำแพง เพ็ชรเก็จ <u>กำจาย</u> มาร" (มหाराช/น. 326)
	ขลัง	กำลงง "น. แรง"	"ทรงแก <u>กำเลาะ</u> กำลงง โฉมจำบง บรปักษพายนน"
	เขคา	กำเคา "น. ความ รอน"	"ทุก <u>ข</u> กำ <u>เคา</u> อาตุร" (วนประเวศน์/น. 109) "ชกัมันเท <u>ำ</u> กำ <u>เคา</u> โสگانล" (กุมาร/น. 247)
	เขลาะ	กำเลาะ "ว. พนม, สาว"	"ทรงแก <u>กำเลาะ</u> กำลงง โฉมจำบง บรปักษพายนน" (นคร./น. 375)
	จาย	จำจาย "ว. ท่าง, ไกล"	"ดงงฤาสองเจ้า <u>มาจำจาย</u> ให้ กัลหายออกปู้" (มหाराช/น. 314)
	จลอง	จำลอง "ก. จลอง,	"ครุทษยبابแพงทอง จอง <u>จำลอง</u> จำหลัก" (มหाराช/น. 328)
	จบง	จำบง "ก. รบ"	"โฉม <u>จำบง</u> บรปักษพายนน" (นคร/น. 375)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	เถลิง	คำเือง ¹ "ก. ชัน"	<p>"จริงเสด็จแพงเซง <u>คำเือง</u> เหนื่อรัตนาศน์"</p> <p>(ทศพร/น.6)</p> <p>"จริงเสด็จแพงเซง <u>คำเือง</u> คอคาศในสิลาบาตรสถาน"</p> <p>(กุมาร/น.241)</p> <p>"หนังสือ <u>คำเือง</u> ใจยาว" มหาพน/น.189)</p> <p>"อันว่าสหชาติยามาตยทกหมัน กัชม ชันหนังสือ <u>คำเือง</u> องคยขง"</p> <p>(นคร/น.366)</p>
	เถลิง	คำเือง "ก. ชัน, ทำให้เืองลือ"	<p>"<u>คำเือง</u> เสีโลทโหลหลนหลาย" (มหาราช/น.326)</p>

¹ คำ ก ในที่นี้เป็นพยัญชนะตัวที่ 1 ของวรรค ก ในภาษาไทย

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
2. /-ำท-/	ฉลัก	จำหลัก "ก.ฉลัก, แกะให้เป็น- ลวดลาย"	"ครุฑขยยามแพงทองจงจำดอง จำหลัก" (มหาราช/น.328)
	ฉั้น	จำหัน "ก.ส่องแสง, สุกใส"	"จำหนนแสงส่องฟ้า" ?
	ฉาย	จำหาย "ก.ฉาย, ส่อง"	"จำหายแสงส่องตระวัน" (มหาราช/น.326)

(2) พยัญชนะสีดิลโฆชะ เปลี่ยนเป็น พยัญชนะสีดิลโฆชะ แทน

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
1. /-ำ-/	ตรี "ก.กิด - ตรีกรรอง"	คำริห์	"อันว่าพระอินทร์ก็คำริห์ตรีกรัส" (วนประเวศน์/น.122)
	(ที) ตยณ "ก.ที, ทัก"	คำนยณ	"พระมหาสัตว์กิตตยณคำนยณพระองค์" (กุมาร/น.240)

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
	เปรอ "ก. บ่าเรอ"	บ่าเรอ "คอยรับใช้ ปฏิบัติ ทำให้ ชอบใจ"	"อันว่ามิตคามัน บ่าเรอ รักษาพรหม เถาค บ่าเรอ แก่เจ้าแถมครู" (ชชก/น.130) "อันว่าพึงพวกพลทุกพรรณ...ก็ ศุริย บ่าเรอ พระโพธิสัตว์โสคแล" (นคร./น.365)

1.2.2 คำแผลงหน่วยกลางศัพท์ที่เปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำเดิม

การแทรกหน่วยกลางศัพท์ลงในคำเดิมบางคำทำให้คำแผลงที่เกิดขึ้นใหม่มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ต่างไปจากคำเดิม เช่น คำเดิมทำหน้าที่เป็นคำกริยา คำที่แผลงจากคำเดิมอาจจะเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์เป็นคำวิเศษณ์ หรือคำกริยากริยิต คำเดิมบางคำทำหน้าที่เป็นคำวิเศษณ์ คำที่แผลงจากคำเดิมอาจจะเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์เป็นคำกริยาหรือคำนาม เป็นต้น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า คำแผลงหน่วยกลางศัพท์ชนิดเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ เท่าที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ จะเป็นการเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์จากคำเดิม ซึ่งเป็นคำกริยาหรือคำวิเศษณ์มาทำหน้าที่เป็นคำกริยากริยิตหรือคำนาม และเป็นที่น่าสังเกตว่าคำแผลงหน่วยกลางศัพท์ที่เปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์มักคงเสียงพยัญชนะต้นของคำเดิมไว้ คำแผลงชนิดนี้จึงอาจแบ่งตามลักษณะการเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ได้ดังนี้ คือ

ก. เปลี่ยนหน้าที่จากคำกริยาเป็นคำกริยากริยิต เช่น

หน่วยกลางศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
1. /-ำ-/	กราบ "ก. กมราบ"	ก่ำราบ "ทำให้ราบ"	"พรหมณีนางบาป <u>ก่ำราบ</u> ให้มันไป โสคแล" (ชชก/น.143)

1.3 คำแผลงที่เกิดจากหน่วยท้ายศัพท์ท้าย คำเดิม

หน่วยท้ายศัพท์ที่ใช้ประกอบท้ายคำเดิม เป็นหน่วยคำไม่อิสระที่ไม่ปรากฏความหมาย บางคำปรากฏความหมายในภาษาเดิม แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยจะไม่ปรากฏความหมาย เช่น หน่วยท้ายศัพท์ /-นึ/ สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า "นิง"¹ ในภาษาเขมร มีความหมายว่า "ควย" และหน่วยท้ายศัพท์ /-ร/ สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า "รูกาน, ฐ"² ในภาษาเขมร มีความหมายว่า "คุด, เหมือน" แต่เมื่อปรากฏเป็นหน่วยท้ายศัพท์ประกอบท้ายคำเดิมในภาษาไทยจะไม่มี ความหมาย และไม่ทำให้คำแผลงที่เกิดขึ้นมีหน้าที่ทางไวยากรณ์แตกต่างจากคำเดิม เป็นคำแผลงที่ใช้ในกวีนิพนธ์เพื่อความไพเราะและสละสลวยของภาษาเท่าที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง ได้แก่ คำแผลงที่เกิดจากหน่วยท้ายศัพท์ต่อไปนี้ เช่น

หน่วยท้ายศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
1. /-ก/	ทำนุ "ก.อูด- หนุน"	ทำนุก	"กลทำนุกอรุ่งคุดงคคา" (นคร/น.363) "สรรพการทำนุก สุขเอาใจราษฎร รงม" (นคร/น.383)
2. /-นึ/	ค่านับ "น.ก่า- ที่ตองนับถื่อ"	ค่านับนึ	"สุประทับค่านับนึตบวรแล้วแลถา" (นคร/น.378)

¹⁻² เป็นคำสันนิษฐานของ ดร.กาญจนา นาคสกุล แผนกภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หน่วยกัณฑ์ศัพท์	คำเดิม	คำแปลง	ตัวอย่าง
	ประทับ "ก. ตกแต่ง แต่ง"	ประทับนิ	"ยงพระธรรมเทศนามาธุร บริบูรณ์ <u>ประทับ</u> นี้ด้วยคาถาถึงสหัส" (ทศพร/น.2)
	พจนก "ว. พิลึก ฟังกลัว แปลก"	พจนกนิ	"อันว่าการ <u>พจนก</u> นี้ฟังเสียง ก็ สำแดงแดนโลกไตร" (กุมาร/น.221)
	เลอศ "ว.คือยิ่ง อย่างคือ"	เลอศนิ	"พนมรัตนอีกพนมมาลา <u>เลอศ</u> นี้ ตั้งจง เนิศทยมทาง" (มหाराช/น.331)
	สนุก สรนุก "ว. เพลินใจ ให้ ความเบิกบาน ใจ"	สนุกนิ สรนุกนิ	"อันว่าไตรชาติพนารามสนามเจ้า นิโครชที่นั่นโสค <u>สนุก</u> นี้" (ทศพร/น.3) "ธก็รู้ว่าอวาตประคิษฐ เป็นที่สถิต สถาพรแห่งสรณสร <u>สรนุก</u> นี้มนน" (วนประเวศน์/น.123)
	สำนัก "น.ที่พัก ที่อยู่ ที่อาศัย แหล่ง"	สำนักนิ	"ธ... จึงไปยงง <u>สำนัก</u> นี้เจ้ามัทรี" แลสองกุมารกุมารี" (วนประเวศน์/น.125) "ข้าพนนเห็นอัครรยพิงกลัว จึงมา ยัง <u>สำนัก</u> นี้พนทหัวนิโสคโส" (กุมาร/น.193)

หน่วยท้ายศัพท์	คำเดิม	คำแผลง	ตัวอย่าง
3. /-ฐ/	อำไพ "ว.งาม สว่าง สุกใส"	อำไพฐ	"อันว่านางผู้นุชธิดา ก็บูชาพระ สวามัญ อัน <u>อำไพฐ</u> จุกาญจน" (ทศพร/น.12) "โฉมบรรัษฐจีก็มี <u>อำไพฐ</u> งาม" (มหाराช/น.307)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1

การสร้างคำแผลงในมหาชาติคำหลวงอาจสรุปได้ดังนี้

ประเภทของคำแผลง	รูปของคำแผลง	ลักษณะของคำแผลง
1. คำแผลงชนิดเพิ่มพยางค์- คำเดิม	1.1 คำแผลงหน่วย หน้าศัพท์กับ คำเดิม 1.2 คำแผลงหน่วยกลาง ศัพท์กับคำเดิม 1.3 คำแผลงหน่วยท้าย ศัพท์กับคำเดิม	(1) คงหน้าที่ทางไวยากรณ์ (2) เปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ (1) คงหน้าที่ทางไวยากรณ์ ก. คงเสียงพยัญชนะต้น ของคำเดิม ข. เปลี่ยนเสียงพยัญชนะ ต้นของคำเดิม (2) เปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ (1) คงหน้าที่ทางไวยากรณ์

2. การสร้างคำซ้ำ

การซ้ำคำเป็นลักษณะสำคัญในภาษาวิธีหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะช่วยให้มีคำใช้ในภาษามากขึ้น และช่วยให้ฟังถ้อยคำชัดเจนขึ้นแล้ว ยังช่วยเพิ่มความไพเราะของภาษาในการแต่งคำประพันธ์ด้วย คำซ้ำจึงพบมากในภาษาพูดและในคำประพันธ์ เรื่องของคำซ้ำมีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชชน ไต่ถวิลถึงคำซ้ำในภาษาไทย โดยแบ่งคำซ้ำออกเป็นสองพวก พวกหนึ่งต้องการจะเปลี่ยนแปลงความหมายให้แรงขึ้นหรือเบาลง พวกนี้เป็นคำซ้ำโดยตรง อีกพวกหนึ่งต้องการจะถ่วงเสียงเพื่อก่อเสียงไพเราะเรียกว่า คำซ้ำชนิดอุจจารณวิลาส¹

ดร.บรรจบ พันธุเมธา ไต่ถวิลถึงคำซ้ำในภาษาไทยและให้คำนิยามไว้ว่า "คำซ้ำคือ คำคำเดียวกันนำมาถวิล 2 ครั้ง มีความหมายเน้นหนักหรือบางที่ต่างกันไปกับคำเดียวเพียงคำเดียว จึงถือว่าเป็นคำสร้างใหม่ เช่น ลุก ๆ หลาน ๆ เขียน ๆ อ่าน ๆ เป็นต้น"²

และดร.กาญจนา นาคสกุล อธิบายว่า

การซ้ำคำ คือการออกเสียงคำใดคำหนึ่งซ้ำสองครั้งหรือมากกว่า คำซึ่งเกิดจากวิธีการนี้เรียกว่า คำซ้ำ แต่การซ้ำคำไม่จำเป็นจะต้องออกเสียง

¹ พระยาอนุมานราชชน, นิรุกติศาสตร์ภาค 2 (พระนคร : คลังวิทยา, 2515), หน้า 266-7.

² บรรจบ พันธุเมธา, ลักษณะภาษาไทย (พระนคร : คุรุสภา, 2514), หน้า ๖.

ทุกเสียงของคำซ้ำอีกครั้งก็ได้อาจจะซ้ำแต่เพียงบางเสียง ส่วนเสียงที่เหลือ ก็ให้ออกเสียงแตกต่างกันไป ¹

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้ตามคำนิยามของดร.กาญจนา นาคสกุล คือ คำซ้ำจะหมายถึง การออกเสียงคำใดคำหนึ่งซ้ำสองครั้ง หรืออาจจะซ้ำแต่เพียงบางเสียง ส่วนเสียงที่เหลือ ก็ออกเสียงแตกต่างกันไปอย่างใดอย่างหนึ่ง คำซ้ำแต่ละคำมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นคำตั้ง
2. ส่วนที่นำมาซ้ำ

จากการศึกษาคำซ้ำในมหาชาติคำหลวง ผู้วิจัยพบว่าวิธีสร้างคำซ้ำ 2 แบบ คือ

- 2.1 การซ้ำทั้งคำ
- 2.2 การซ้ำเพียงบางส่วน

2.1 การซ้ำทั้งคำ

การซ้ำทั้งคำ คือการกล่าวคำนั้นซ้ำอีกครั้งหนึ่งทั้งคำ เช่น เด็กเด็ก คำคำ แดงแดง เป็นต้น คำที่กล่าวซ้ำนั้นเวลาเขียนอาจแทนด้วยเครื่องหมายไม้มก (๗) ก็ได้ เช่น เด็ก ๆ คำ ๆ แดง ๆ เป็นต้น การซ้ำทั้งคำทำให้ความหมายของคำตั้งเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เช่น ซ้ำแล้วทำให้เกิดความหมายหนักหรือเน้นคำขึ้น เช่น บอกเท่าไร ๆ ก็ไม่สนใจ ผ้าชิ้นไหน ๆ ก็ไม่ถูกใจ ในทางตรงข้ามบางที่ซ้ำคำแล้วลดน้ำหนักของคำตั้ง เช่น สี่เหลือง ๆ ขอบกล อะไรเขียว ๆ อยู่ในนั้น หรือซ้ำคำเพื่อบอกพหูพจน์ เช่น เด็ก ๆ กำลังนอนหลับ เพื่อน ๆ ทำการบ้านเสร็จแล้ว เป็นต้น และการซ้ำคำอาจซ้ำเพื่อบอกเอกพจน์ เช่น เขา แจกของให้เด็กเป็นคน ๆ ไป เขียนเรียงความเป็นเรื่อง ๆ ดังนี้ เป็นต้น นอกจากนี้ การ

¹ กาญจนา นาคสกุล, "แบบการเสริมสร้อยในภาษาไทยและเขมร", อักษรสาร พิมพ์เนื่องในโอกาสงานสี่ศตวรรษ 9 กันยายน 2515 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2515), หน้า 11.

ซ้ำทั้งคำยังทำให้เกิดความหมายอื่น ๆ ใดอีก โดยผู้ฟังการซ้ำคำจะเข้าใจความหมายเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ การซ้ำทั้งคำจึงอาจเปลี่ยนแปลงความหมายของคำตั้งให้เพี้ยนจากเดิมไปบ้าง

ในมหาชาติคำหลวงมีการสร้างคำซ้ำแบบซ้ำทั้งคำนี้อยู่บ้าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท และจะชี้ให้เห็นเฉพาะส่วนที่นำมาซ้ำเพื่อให้เห็นเด่นชัดดังนี้

2.1.1 ซ้ำเพื่อเลียนเสียง คำซ้ำประเภทนี้อาจแบ่งย่อยตามลักษณะเสียง ดังนี้

ก. เลียนเสียงร้องไห้ เช่น

กลีกลงกลีกลง

ตัวอย่าง "อันว่าอมิตตาพรหมณี ไคยีนคคีเขาค่า...ไห้กลีกลงกลีกลงไปพลาง"

(ชูชก/น.135)

กลีกลงกลีกลง

ตัวอย่าง "พรหมณครนเห็นนาง ไห้ไปพลางกลีกลงกลีกลง กลล็คักตาม"

(ชูชก/น.147)

ข. เลียนเสียงเอะอะ เช่น

เกนเกน

ตัวอย่าง "อันว่านายพรานเจตบุตร ก็ไคยีนซาตบส่วนยงพรหมณ์ไห้
ในตนไมเกนเกนอยู่นน"

(ชูชก/น.147)

ค. เลียนเสียงคำราม เช่น

คาคา

ตัวอย่าง "มีมือฉ้อคาบกล้า อวดคาคาคำราม คำรนปามปึงมาควยควนแล"

(กุมาร/น.191)

2.1.2 ซ้ำเพื่อบอกเอกพจน์ ได้แก่คำซ้ำต่อไปนี้ เช่น

ชายหนึ่งชายหนึ่ง

ตัวอย่าง "กล่อมอนนพยบพณ ลนหลอลงเหนือเกล้า เทาทวตณชายหนึ่ง
ชายหนึ่ง" (ชชก/น.197)

โคโค

ตัวอย่าง "จงนางนองหนาแมมาเอา พระพรเราโคโค แลพอพึงใจเจ้าจงเสพย์"
(ทศพร/น.11)

ทางทาง

ตัวอย่าง "หมูหนึ่งพรายแสงคำ แสงขยวซำคคลับ ประคิบคานแถมกันทางทาง
พรรณทางภาค ไบบรรคากก็คูงาม" (มหาราช/น.325)

นนนนน

ตัวอย่าง "จงเจ้าอย่าหุคอย่าออย่า แมมาวาวอนขอ พรพอใจนนนนน"
(ทศพร/น.18)

2.1.3 ซ้ำเพื่อบอกลักษณะ ได้แก่คำซ้ำต่อไปนี้ เช่น

ตากตาก¹

ตัวอย่าง "เดาก็อิงอนาก ตากตากตนนอน อยู่แล"
(มหาราช/น.332)

น้อย ๆ

ตัวอย่าง "อันวานางนองนารถกัณหง จงอยู่ควยพระราชมารดา กอนรา
น้อย ๆ ยยวจะลำบาก เพราะบรรุความยากความทุกขในโลกยนี้"
(กุมาร/น.227)

¹ คำว่า ตาก ในอภิธานศัพท์ต้นฉบับสันนิษฐานว่าหมายถึง "นอนหงาย"

พราयพราय

ตัวอย่าง "เมื่อพิศพางพยงกกล้วยทอง ล่ายองบัตริบนนลายพรายพราย
พรวณพิพิธ" (นคร/น.375)

แยมแยม

ตัวอย่าง "ภักตราไสสรแลม แยมแยมจิงจรจจา" (นคร /น.374)

รองรอง

ตัวอย่าง "คฺจรูปทองหงแห่ง ภักตราแบ่งบงกช ไสสคยูรองรอง"
(มหाराช/น.308)

รอน ๆ

ตัวอย่าง "แลเหลามีทันปาก อคอยากถาคูทล ไซเมียตนไปครหลาค
ไสจะชาครอน ๆ อยุন্নน" (กุมาร/น.195)

หญิงหญิง

ตัวอย่าง "อันว่าอมิคคาพราหมี ไคยีนคคีเขาค่า...คยคในใจหญิงหญิง"
(ชุกก/น.135)

ทรยทรย

ตัวอย่าง "มนนก็กัวัลทรยทรยนควยพนนหางหยนหักครั้งนน" (กุมาร/น.223)

เหล่อมเหล่อม

ตัวอย่าง "หงงรงชชบ้นฎาก เหล่อมเหล่อมหลากหลายพรวณ"
(นคร/น.380)

"มีแสงรุ่งแสงเรือง เหล่อม ๆ เหลื่องชาวชยว"

(มหाराช/น.328)

2.2 การซ้ำเพียงบางส่วน

การซ้ำเพียงบางส่วน คือการกล่าวพยางค์หรือคำซึ่งมีเสียงซ้ำกับคำตั้งเพียงบางส่วน เสียงส่วนที่ซ้ำอาจเป็นเสียงพยัญชนะหรือเสียงสระอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง เช่น ยุ่ง ยั้ง มีเสียง ย เสียง ง และเสียงวรรณยุกต์ซ้ำกัน จุก จิก มีเสียง จ เสียง ก และเสียงวรรณยุกต์ซ้ำกัน หรือ ออม อม มีเสียงสระตัวสะกดและเสียงวรรณยุกต์ซ้ำกัน เป็นต้น คำที่นำมาซ้ำประเภทที่มีเสียงบางส่วนซ้ำกับคำตั้ง เมื่อพิจารณาอาจพบว่าคำที่นำมาซ้ำกับคำตั้งบางคำมีรูปคำพ้องกับคำที่มีไวยากรณ์อยู่แล้วในภาษา แต่ความหมายของส่วนที่นำมาซ้ำจะไม่สัมพันธ์กับความหมายของคำตั้งเลย จึงอาจกล่าวได้ว่ากรณีที่ส่วนที่นำมาซ้ำกับคำตั้งมีรูปพ้องกับคำที่มีไวยากรณ์อยู่แล้วในภาษา เป็นการพ้องกันโดยบังเอิญมากกว่า¹ สำหรับส่วนที่นำมาซ้ำประเภทนี้ ผู้วิจัยจะให้ความหมายไว้ด้วยเพื่อให้เห็นชัดว่าความหมายของคำนั้นไม่สัมพันธ์กับความหมายของคำตั้งเลย คำที่นำมาซ้ำอีกประเภทหนึ่งเป็นคำที่มีรูปคำต่างจากคำที่มีไวยากรณ์และไม่ปรากฏความหมาย คำที่นำมาซ้ำประเภทหลังนี้จะเรียกว่าคำไร้ความหมาย

เมื่อพิจารณาจากรูปคำของคำที่นำมาซ้ำ อาจแบ่งประเภทของคำที่นำมาซ้ำออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ก. พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำพ้องกับคำที่มีความหมายอย่างสมบูรณ์ในภาษา แต่เมื่อปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของคำซ้ำความหมายนั้นไม่สัมพันธ์กับความหมายของคำตั้ง เช่น มือ ไม ซิง ซัง คำว่า ไม และ คำว่า ซิง ไม่มีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า มือ หรือ ซัง เป็นต้น

ข. พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำ เป็นคำที่ไร้ความหมาย คำที่ไร้ความหมายนี้เป็นคำที่ไม่มีไวยากรณ์เป็นปกติในภาษา นอกจากเติมให้เป็นคำสร้อยของคำตั้งเท่านั้น เช่น คำว่า มนุษย์ มน ณ ณ ก่า ซัย ก่า ซา เป็นต้น

¹ กาญจนานาคสกุล, เรื่องเดิม, หน้า 13.

คำซ้ำเพียงบางส่วนที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวงส่วนใหญ่จะเป็นคำที่มี 2 พยางค์ หรือมากกว่า พยางค์ต้นของคำตั้งและคำที่นำมาซ้ำจะปรากฏซ้ำกันทั้งพยางค์ ส่วนพยางค์ท้ายของคำตั้งและคำที่นำมาซ้ำมักจะซ้ำแต่เสียงพยัญชนะต้น ส่วนสระและตัวสะกดต่างกัน คำซ้ำเพียงบางส่วนที่ปรากฏในมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ เมื่อพิจารณาจากความหมายของคำที่นำมาซ้ำจะแบ่งได้เป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้

2.2.1 พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำพ้องกับคำที่มีความหมาย คำซ้ำเพียงบางส่วนประเภทนี้ มีความสัมพันธ์กับคำตั้งในค่านที่มีเสียงใดเสียงหนึ่งหรือหลายเสียงซ้ำกับคำตั้งเท่านั้น ส่วนความหมายจะไม่สัมพันธ์กัน ความหมายของคำซ้ำประเภทนี้จึงอยู่ที่คำตั้งคำเดียว และในตัวอย่างจะชี้ให้เห็นในค่านที่นำมาซ้ำให้เห็นชัด คำซ้ำประเภทนี้เท่าที่พบได้แก่คำต่อไปนี้ เช่น

กัชนัดกัชนาค

ในคำว่า กัชนาค ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า ชนาค ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ส่วนใหญ่เล็กของรูป อัตรากำหนด เกณฑ์" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า กัชนัด ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "หมู่ ลำดับ ชั้น แถว แถว"

ตัวอย่าง "อันว่าเสนาหาราษฎรกัชนัดกัชนาค อนนอยู่บำเรอราชในวงง"

(มหाराช/น.323)

คมีกคมี

คำว่า คมี ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ล้มคว่ำ" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำ คมีก ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "แข็งแรง ลำสัน"

ตัวอย่าง "ลางคมีคมีคมี แกมกำยำกัณมนน"

(มหाराช/น.324)

จะชิตจะเชื่อ 1

ในคำว่า จะชิต ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า ชิต ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "สนิท ใกล้ เคียง" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า เชื่อ ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "เห็นจริงด้วย มั่นใจ"

ตัวอย่าง "ท้าวโคท้าวทำโดยมึงคองนี้ ใครจะชิตจะเชื่อค้ำมึงเพื่อการโค"

(มหาราช/น.304)

จำแนกจำนำ 2

คำว่า จำแนก ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "แจก แบ่ง แยกออก" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า จำนำ ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "อยู่ ประจำ แทนตัว"

ตัวอย่าง "อานสุพรรณสุแพก นายจำแนกจำนำ ทงจวงจสค้ำคาชคามา"

(มหาราช/น.329)

ดวงใสดวงสว่าง

ในคำว่า ดวงสว่าง ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า สว่าง ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "รุ่งราง สว่างราง ๆ จวนสว่าง" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า ใส ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "สกลใส"

ตัวอย่าง "พฤกษดวงใสดวงสว่าง ไบกรช่างกรฐ กิ่งก้านทรูตรกร"

(มหาราช/น.324)

ตัวผู้ตัวแฉก

ในคำว่า ตัวแฉก ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า แฉก ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมว่า "เปล่งเสียงดัง". ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า ตัวผู้

ตัวอย่าง "มีหมูแลแรคตัวผู้ตัวแฉก พังพรแวกประกะโคยคส"

(มหาพน/น.180)

1-2 การซ้ำเพียงบางส่วนทั้งหมดนี้ มีสองตัวอย่างที่มีส่วนที่นำมาซ้ำอยู่ข้างหน้า ส่วนตัวอย่างอื่น ๆ จะอยู่ข้างหลัง.

ประคัมประคา (ปัจ. ประคัมประคา)

คำว่า ประคา ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ มีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "บรรดา ทั้งสิ้น ทั้งหมด ล้วน เต็มที่" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า ประคัม ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "ตกแดง แดง"

ตัวอย่าง "ท้าวธกัโให้ประคัมประคานับโดยพระราชโองการสารสั่ง"

(มหาราช/น.334)

ผ้าปักผ้าป็น

ในคำว่า ผ้าป็น ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า ป็น ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "เครื่องประดับสำหรับปักผมจุก จอม ยอด" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับ ผ้าปัก

ตัวอย่าง "ครุฑขยยามแพงทอง จองจำลองจำหลัก ทรงผ้าปักผ้าป็นสัทินทชน
ทองท่า"

(มหาราช/น.328)

ผีห่าผีเหว

ในคำว่า ผีเหว ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า เหว มีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "ช่องลึกลงไปใญ่เขา" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า ห่า ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "ผีจำพวกหนึ่ง"

ตัวอย่าง "ที่ผีงมารผีงมา หงผีห่าผีเหว ผีทองเลวหลายภาค"

(มหาราช/น.328)

หน้าไมหน้าแมน

ในคำว่า หน้าแมน ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำมีคำว่า แมน ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "เทวดา" ไม่น่าจะมีความหมายสัมพันธ์กับคำว่า หน้าไม ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมาว่า "เครื่องยิงสัตว์ชนิดหนึ่งที่มีคันทำเป็นรางยิงควยลูกขลุ"

ตัวอย่าง "ฉลาญควยกงควยก่า หงฉวยงสค์หน้าไมหน้าแมน แกวนกำแหง
แฉลงค้ำเพลอง"

(มหาราช/น.362)

2.2.2 พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำเป็นคำไร้ความหมาย คำซ้ำเพียงบางส่วน
ประเภทนี้ คำที่นำมาซ้ำเป็นคำที่ยังไม่ทราบความหมาย แต่มีความสัมพันธ์กับคำตั้งในด้านที่มี
เสียงใกล้เคียงหนึ่งหรือหลายเสียงซ้ำกับคำตั้ง จึงจัดคำพวกนี้ไว้เป็นพวกที่สอง โดยอนุโลมว่า
คำที่ยังไม่ทราบความหมายนั้นให้ถือว่าเป็นคำไร้ความหมาย คำซ้ำประเภทนี้เท่าที่พบได้แก่
คำต่อไปนี้ เช่น

กรซางกรชฐ

คำว่า กรซาง (ปัจ.กระซาง) เป็นคำโบราณมีความหมายตาม
พจนานุกรมว่า "กระซาง" ส่วนคำว่า กรชฐ ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำไม่ปรากฏในพจนานุกรมว่า

ตัวอย่าง "ใบกรซางกรชฐ กิ่งกานทรูตรกราร"

(มหาราช/น.328)

เข้าเป็ลือกเข้าปลอย

คำว่า เข้าเป็ลือก (ปัจ.เข้าเปลือก) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
ว่า "เข้าที่ยังไม่ได้เอาเป็ลือกออก" ส่วนคำ เข้าปลอย ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏใน
พจนานุกรมว่า

ตัวอย่าง "ทั้งเข้าเป็ลือกเข้าปลอย สิ้นนอยหนึ่งถาจะมี แก่พีน"

(ชูชก/น.136)

จรีจรีแรง

คำว่า จรี มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "มีด หอก คาน"
ส่วนคำว่า จรีแรง ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำไม่ปรากฏในพจนานุกรมว่า

ตัวอย่าง "พรายพรายควยจรีจรีแรง"

(มหาราช/น.326)

กุงามกุงา

คำว่า กุงาม มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "สวย ดี น่ารัก"
ส่วนคำว่า กุงา ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏในพจนานุกรม

ตัวอย่าง "เลงกุงามกุงา แต่งเครื่องอาเครื่ององค์"

(มหाराช/น.328)

ปรไพโรแพรง

คำว่า ปรไพโร (ปัจ.ประไพ) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
"งาม" ส่วนคำว่า แพรง ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏในพจนานุกรม

ตัวอย่าง "โณมปรไพโรปรแพรง เครื่องขยวแขงเครื่องขำ คุณำยำโยธา"

(มหาพน/น.327)

ปรลมปรโลม

คำว่า ปรโลม (ปัจ.ประโลม) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
"พึงใจ ทำให้พึงใจ" ส่วนคำว่า ปรลม ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏในพจนานุกรม

ตัวอย่าง "ทีนนนเปนทีชม เปนปรลมปรโลมใจ"

(มหาพน/น.174)

สรพรงงสรพราด

คำว่า สรพรงง (ปัจ.สะพร้ง) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
"พร้อม ไสว สلاغ" ส่วนคำว่า สรพราด ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏในพจนานุกรม

ตัวอย่าง "ลางหมคูรยนรยง งามสรพรงงสรพราด"

(มหाराช/น.323)

สุพรรณสุแพก

คำว่า สุพรรณ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ทอง" ส่วนคำว่า
สุแพก ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏในพจนานุกรม

ตัวอย่าง "อานสุพรณสุพแก นายจำแนกจำนำ ทงงฉวยงสคำคานคามา"

(มหाराช/น.329)

อเคื่ออคาค

คำว่า อเคื่อ (ปัจ.อะเคื่อ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "งาม" ส่วนคำว่า อคาค ซึ่งเป็นส่วนที่นำมาซ้ำ ไม่ปรากฏในพจนานุกรม ๑

ตัวอย่าง "แจ่มหรือเคื่ออคาค เชื้อชาติรักษัตริย์นั้นน คุจฉาสวรรคนางบน"
(นคร/น. 373)

2.2.3 คำซ้ำชนิดอัพภาส

คำซ้ำประเภทนี้เป็นคำซ้ำที่เกิดจากการซ้ำหรือซ้อนอักษรลงหน้าศัพท์¹ อักษรที่ซ้ำซ้อนหรือซ้ำเป็นอักษรตัวเดียวกับพยัญชนะต้นของคำตั้ง คำซ้ำชนิดนี้จึงปรากฏแต่เสียงพยัญชนะต้นซ้ำกับพยัญชนะต้นของคำตั้ง ส่วนความหมายของคำซ้ำไม่ต่างไปจากความหมายของคำเดิม คำซ้ำชนิดอัพภาสพบมากในการประพันธ์ ในมหาชาติคำหลวงมีคำซ้ำบางส่วนในลักษณะนี้ปรากฏอยู่มาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้ เช่น

กกราว

คำเดิมคือ กราว มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "แข็ง กระจ่าง" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น กกราว เช่น

ตัวอย่าง "สำนึกคือพลสงคราม... กกราวขบพนนกัครูแรง"

(มหाराช/น. 325)

กเกรอก

คำเดิมคือ เกรอก (ปัจ.เกริก) มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "กึกก้อง ดังสนั่น เลื่องลือ" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น กเกรอก เช่น

ตัวอย่าง "สำนึกคือพลสงคราม... กเกรอกขบพนนกัครูาว"

(มหाराช/น. 325)

¹ ฉำ ทองคำวรรณ, เรื่องเดิม, หน้า 69.

ข แซน

คำเต็ม คือ แซน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ชั้นมาก
 แห่ง" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น ขแซน เช่น

ตัวอย่าง "สองออนโอบอากูร รอนแสงสรุยขแซน"

(กุมาร/น.250)

คำว่า ขแซน ตามบริบทนี้น่าจะแปลว่า "มาก จัก"

ค คราน

คำเต็ม คือ คราน ในที่นี้น่าจะเป็นคำเดียวกับ คราน (ปัจ.ครั้น)
 เพื่อรับสัมผัสกับคำว่า รริน คำว่า คราน (ปัจ.ครั้น) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า
 "รินเรียง สุกสนาน เอิกเกริก" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น คคราน เช่น

ตัวอย่าง "ยามไคบ้าวรรวาวสารริน คครานไครครยวกันถาอิมเลอย"

(ชชก/น.134)

ค คอย

คำเต็ม คือ คอย มีความหมายตรงกับอักษรวิธานศัพท์ ๓ ว่า
 "คลอย คอย คือ อาการที่ลดลงตาม หันตาม ขอมตาม ออนตามนั้น เหมือนว่า อย่างไร-

ศูนย์วิจัยภาษาไทย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก็ว่าตามนั้น" แล้วชำเสียงพยัญชนะต้นเป็น คค้อย เช่น

ตัวอย่าง "เพื่อแรงไคร่กินนม ชมรักนี้แม่คค้อย" (กุมาร/น.250)

คคลาคคลำ¹

คำเดิม คือ คคลาคคลำ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ไปเป็น
ฝูง ๆ" และปรากฏในพจน. ถิ่นโต² ว่า "มากมาย" แล้วชำเสียงพยัญชนะต้นเป็น
คคลาคคลำ เช่น

ตัวอย่าง "แล้วชกให้ไหลหลั่งงองออกมา จากพระนครา

คคลาคคลำ บรู่ก็สำกัแสนเส่น"

(มหาราช/น.334)

คคลิ่นค

คำเดิม คือ คคลิ่นค ไม่ปรากฏความหมายในพจนานุกรม ๓ แล้วชำ
เสียงพยัญชนะต้นเป็น คคลิ่นค เช่น

ตัวอย่าง "ศึกพงง ช่าวรรว ย่อมทวหาญทวหั้น เห็นคคลิ่นค

คำรบยิบเปนแสง"

(มหาราช/น.324)

คำว่า คคลิ่นค ดูจากบริบทน่าจะแปลว่า "มากมาย" ความหมายจึง
อยู่ที่คำว่า คคลิ่น ซึ่งใช้ในทางเปรียบเทียบว่า "มากมายคังคลิ่นในสมุทร" และใช้ซ้ำคำเป็น
คคลิ่นค แล้วจึงชำเสียงพยัญชนะต้นเป็น คคลิ่นค

¹ ในกรณีที่พยัญชนะต้นของคำตั้งเป็นพยัญชนะควบกล้ำ จะใช้พยัญชนะต้นตัวแรกมา
ซ้ำเท่านั้น

² พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ฉบับชั่วคราว (วิทยาลัยสงขลา : โรงพิมพ์สงขลา, 2514)
ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เมื่ออ้างถึงความหมายใน พจน. ถิ่นโต จะหมายถึง
พจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ฉบับชั่วคราวฉบับนี้.

ฐิติ

คำเดิม คือ ฐิติ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "สนิท ไกล เคียง" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น ฐิติค เช่น

ตัวอย่าง "คังงดาคังงโมรงงจรจิตร อ้อยฐิติคทางเทา"

(ชูชก/น.176)

ฐธิบฐขอ

คำเดิม คือ ฐธิบฐขอ คำว่า ฐธิบ (ปัจ.ฐะธิบ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เสียง เช่น เสียงนกเล็ก ๆ ร้อง" และ คำขอ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ร้องเพลง ชับร้อง" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้น หน้าคำ ขอ เป็น ขอ คงซ้ำเพื่อให้องกับ ฐธิบ เช่น

ตัวอย่าง "นกจอกนกจามมีหงงนกจิบ เยี่ยฐธิบขอเยี่ย"

(มหาพน/น.186)

ผดอง

คำเดิม คือ ผดอง มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "หมดจก" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น ผดอง เช่น

ตัวอย่าง "มีน้ำผดองแฉ่ว คุจควงแก้วพิฑูไรใส"

(มหาพน/น.174)

พพน

คำเดิม คือ พพน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ยุงเหยิง ปะปน สะเทือน" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้น เป็น พพน เช่น

ตัวอย่าง "พพนแมนเมืองฟ้า พพนหลาเมืองคน โสคแล"

(กุมาร/น.219)

ถถน

คำว่า ถถน (ปัจ.ถถัน) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เร็ว ๆ พลัน ๆ เป็นหลัน ๆ" คำเดิมน่าจะเป็น ถัน หรือถัน แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น ถถน

ตัวอย่าง "สทกั๋บควยเจ้าชาลีหลานราช เป็นสมุหมารคนายก ยกพลไปถถน"
(มหาราช/น.334)

ถถถถัน

คำว่า ถถถถัน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "หยาบซ่า" คำเดิมน่าจะเป็น ถถถัน แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น ถถถถัน เช่น

ตัวอย่าง "ครันนั้ไคยีนคคิพราหมณจกรรจ คำถถถถันบมิอาจ
แลแกลงกลาวผาคองงนน" (กุมาร/น.209)

นนวนเนี้ย

คำเดิมคือ นัวเนี้ย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ป่วนเปี่ยนพันพั่ว" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็นนวนเนี้ย เช่น

ตัวอย่าง "กาง เซนคลั้งโคลงนวนเนี้ย"
(มหาพน/น.182)

"พณคณนภพิทคกานแกม ปีกหางนวยแนมนนวนเนี้ยรองริน"

(มหาพน/น.187)

ยุงย่าย

คำเดิม คือ ยุงย่าย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ดังนี้ ยุง หมายความว่า "อาการของสิ่งที่เป็นเส้นเป็นฝอยสับสนพั่วพันกัน" ส่วนคำว่า ย่าย หมายความว่า "เคลื่อนไปข้างหน้าควยมีอาการบางส่วนของร่างกายไหวไปตามจังหวะ" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น ยุงย่าย เช่น

ตัวอย่าง "หม่อมวกแดงเรื่องคูรุ่ง แล่นยุงยัย คล้าย ๆ คลี่ไคล ๆ"

(มหाराช/น.327)

รัก

คำเดิม คือ รัก มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ชอบอย่าง
ผูกพันพร้อมด้วยชื่นชมยินดี" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น รัก เช่น

ตัวอย่าง "แลงเงลาะรงนางางเซหว้าวาน รักรองพรยกไพกรัง"

(มหาพน/น.182)

รี

คำเดิม คือ รี น่าจะหมายถึง "ส่งเสียงร้องด้วยความยินดี" แล้วซ้ำ
เสียงพยัญชนะต้น เป็น รี (ปัจ.ระรี)" เช่น

ตัวอย่าง "ภูลโคกรองรีรับยาม"

(มหาพน/น.181)

วาม

คำเดิม คือ วาม หรือ หวาม มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า
"หวาม วาบ รู้สึกเสียวในใจ เปลียวใจ" แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น วาม เช่น

ตัวอย่าง "สวนชุกพรหมณักเข้าไปวามยงงท่าทุมิไพ ป่านน"

(กุมาร/น.222)

วูยววาย

คำเดิม คือ วูยววาย, (ปัจ.วูยววาย) น่าจะหมายถึงเสียงร้องของผู้หญิง
เวลาตกใจ แล้วซ้ำเสียงพยัญชนะต้นเป็น วูยววาย เช่น

ตัวอย่าง "ในเมื่อนางรองวูยววาย มันก็ควักเอาพระเนตรทั้งสองฝ่าย

บมิขามโสกลอย"

(กุมาร/น.191)

อยู่

คำเดิม คือ อยู่ มีความหมายตามพจนานุกรม ๗ ว่า "เป็นเสียงร้อง
กึ่งเข็นนั้นเมื่อถูกเหยิกจนเจ็บ" แต่ในที่นี้จะหมายถึงเสียงร้องในเวลากลัว แล้วซ้ำเสียง
พยัญชนะต้นเป็น อยู่ เช่น

ตัวอย่าง "เด้าวามหลงหน ไห้รักคนอยู่"

(ชชก/น. 143)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2

การสร้างคำซ้ำในมหาชาติคำหลวงอาจสรุปได้ดังนี้

ประเภทของคำซ้ำ	รูปของคำซ้ำ	ลักษณะของคำที่นำมาซ้ำ
1. การซ้ำทั้งคำ	คำที่นำมาซ้ำเป็นคำเดียวกับคำตั้ง	1.1 ซ้ำเพื่อเลียนเสียง 1.2 ซ้ำเพื่อบอกเอกพจน์ 1.3 ซ้ำเพื่อบอกลักษณะ
2. การซ้ำเพียงบางส่วน	พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำจะซ้ำเพียงเสียงพยัญชนะต้นเสียงเดียวหรือหลายเสียงของคำตั้ง	2.1 พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำพ้องกับคำที่มี ความหมาย 2.2 พยางค์หรือคำที่นำมาซ้ำเป็นคำไร้ความ หมาย 2.3 คำซ้ำชนิดอัฟฟาส

3. การสร้างคำซ้อน

การซ้อนคำเป็นลักษณะสำคัญที่เกิดจากการสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาอีกวิธีหนึ่ง ที่ช่วย
ให้คำใช้เพิ่มขึ้น เกี่ยวกับเรื่องคำซ้อนมีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน ได้กล่าวถึงคำซ้อนในภาษาไทยไว้ว่า

✓ คำซ้อน คือ การเอาคำเต็มสองคำซึ่งมีเสียงต่างกันแต่ความหมายเหมือน
กัน หรือคล้ายกันมาซ้อนกัน เช่น ใหญ่โต เล็กน้อย รักใคร่ เป็นต้น การซ้อน
คำส่วนใหญ่ซ้อนเพื่อบอกความหมายอีกคำหนึ่งให้ชัดเจนขึ้น นอกจากการเอา
คำเต็มสองคำมาซ้อนกันแล้วยังกล่าวถึงคำซ้อนสองคู่ เช่น อิมหิมิพิมัน เกี่ยว
คองหนองยุ่ง คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายอย่างเกี่ยวหรือใกล้กันในคู่ของมัน
ทั้งนั้น คำตอนกลางสองคำมักมีเสียงสัมผัสกัน ¹

พระวรวาทย์พิสิษฐ์ ให้คำอธิบายคำซ้อนไว้ว่า

คำซ้อน คือ คำอีกชนิดหนึ่งที่เกิดจากการเอาคำสองคำมาต่อกันเข้า แต่
ต่างก็มีความหมายของแต่ละคำมิได้เปลี่ยนความหมายเป็นอย่างอื่นไปได้ เช่น
เสื่อสาด กล้วยเทศที่เอาคำสองคำซึ่งมีความหมายเหมือนกันมาใช้ติดต่อกัน
จึงเรียกว่า คำซ้อน มีมากในไทย เช่น ดอกดวง วัควา ²

¹ พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเดิม, หน้า 279-81

² พระวรวาทย์พิสิษฐ์, หลักภาษาไทย, (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น,
2502), หน้า 79-80.

ส่วน คร.กาญจนนา นาคสกุล ได้กล่าวถึงคำซ้อน แต่ให้ชื่อว่า คำเสริมซ้อนไว้ว่า

เมื่อนำคำมาซ้อนกันแล้ว ความหมายประจำคำหรือคำแปลของส่วนทั้งสองนั้น แปรได้ตรงกัน แม้ว่าคำทั้งสองจะมีที่ใช้ในภาษาไม่เหมือนกันก็ตาม เช่น คำว่า เร็วไว แบบอย่าง ฯลฯ ส่วนหนึ่งอาจจะใช้เป็นคำแปลของอีกส่วนหนึ่งได้¹

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คำซ้อน จะหมายถึงการเอาคำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาซ้อนกัน คำซ้อนแต่ละคำมีส่วนประกอบ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เป็นคำตั้ง. อาจจะเป็นคำหรือกลุ่มคำ
2. ส่วนที่นำมาซ้อน. อาจเป็นคำหรือกลุ่มคำที่มีจำนวนพยางค์เท่าหรือไม่เท่ากับคำตั้งก็ได้ และในตัวอย่างจะขีดเส้นใต้ส่วนที่นำมาซ้อนเพื่อให้เห็นเด่นชัด

จากการศึกษาคำซ้อนในมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ ได้พบว่ามหาชาติคำหลวงมีวิธีสร้างคำซ้อนด้วยการซ้อนคำหรือกลุ่มคำที่มีความหมายเดียวกัน หรือคล้ายกันกับคำตั้งเป็นส่วนใหญ่ คำหรือกลุ่มคำที่นำมาซ้อนกับคำตั้งอาจมีจำนวนพยางค์เท่ากับคำตั้ง หรือไม่เท่ากับคำตั้งก็ได้ จึงอาจแยงคำซ้อนตามจำนวนพยางค์ของคำได้ 4 แบบ ดังนี้

- 3.1 คำซ้อนคู่
- 3.2 คำขยายคู่
- 3.3 คำซ้อนสี่พยางค์
- 3.4 คำซ้อนมากพยางค์

3.1 คำซ้อนคู่

คำซ้อนแบบนี้เกิดจากการนำคำพยางค์เดียว ซึ่งมีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคำตั้งมาซ้อนกับคำตั้งซึ่งเป็นคำพยางค์เดียวเช่นกัน คำซ้อนคู่จึงเป็นคำพยางค์เดียวสองคำที่มี

¹ กาญจนนา นาคสกุล, เรื่องเดิม, หน้า 3.

ความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาซ้อนกัน คำซ้อนประเภทนี้เท่าที่พบในมหาชาติคำหลวง 7 กัมภ์ ใต้แก่ ตัวอย่างต่อไปนี้

กริ้วโกรธ

คำว่า กริ้ว มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "โกรธ เคือง"

ตัวอย่าง "ช่างเด้าร้ายร่ากहांโทษ โดยกริ้วโกรธใจมนน โสภเทญ"

(กุมาร/น.213)

"สองอนนอยนฤโทษ เด้ากริ้วโกรธกัศ คังงนี้"

(กุมาร/น.215)

แกล่ไกล

คำว่า แกล่ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ไกล เกือบ"

ตัวอย่าง "ชาคริน่าแกล่ไกล เพื่อจะให้ไหว้กาฬเทพิล"

(ทศพร/น.5)

คชสาร

คำว่า คช มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ช้าง"

คำว่า สาร มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ช้างใหญ่"

ตัวอย่าง "คชสี่คชคชสาร ยงงบพาลพาธ"

(มหาพน/น.161)

คาทาษ

คำว่า คา เป็นคำเดียวกับ ชา มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "บ่าว"

คำว่า ทาษ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "บ่าวทั่วไป"

ตัวอย่าง "อนนเป็นเคารพยสี่ชอยชาคแห่งคาทาษคอปไปนนั้น..."

(กุมาร/น.236)

เคราะห์

คำว่า เคราะห์ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "รอ ท่า คอย"

คำว่า ธา เป็นคำเดียวกับคำว่า ทา มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า
"คอย"

ตัวอย่าง "พิถีพิถันเคราะห์ เหน่หนุ่มหนานางเมือง มิ่งนุ่น"

(กุมาร/น.207)

ฉกฉวย

คำว่า ฉก มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ฉวยเอา แย่งเอา วิ่งราว"

คำว่า ฉวย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "คว้า หรือจับเอาโดยเร็ว"

ตัวอย่าง "ครุฑก็ลิ้มฉกฉวยนาค ประจากใจรั้นทศ"

(กุมาร/น.221)

ฉรรแสง

คำว่า ฉรร (ปัจ.ฉัน) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "แสงกล้า พุ่งแสงออกไป"

ตัวอย่าง "แลเอามาคลายเคลนซึ่งมีอมน บงามฉรรแสงเศร้ายันนี้เห็นเทียวเศร้าย
หายสรค"

(มหाराช/น.320)

ค้อมคาม

คำว่า ค้อม มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "แอบย่องเข้าไป"

คำว่า คาม มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ค้อม เดินประกำไปมักใช้เข้า
คู่กับคำ ค้อม ว่า ค้อมคาม"

ตัวอย่าง "สยงเสื่อคร่งกบค้ำราม ค้อมคามเอาทรายตีนตนตายตรคก"

(กุมาร/น.221)

คาว แคน

คำว่า คาว มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เขตแดน แ่นดิน แวนแคว้น
 ทาน"

- ตัวอย่าง "พระแพศยันครเสด็จคาวแคนไคน้ำสิ้น" (ชูชก/น.141)
 "ความบไชชวนบำ คาวแคนป่าชงงมี" (มหาพน/น.164)
 "นกกทงหลายเป็นหมู่ เป็นมั่วคู่มือเมียมากแล ค้วยไมตรีบุญท้าว
 บุญทานคาวแคนคงใหญ่นน" (นครกัณฑ์/น.377)

ชง เทียว

คำว่า เทียว (ปัจ.ไช้ ชงทิว) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ชงรูปกระบอกล"

- ตัวอย่าง "ชงเทียวฉัตรศรีเสก เชอญธมาเป็นเจ้าเอก" (วนประเวศฯ/น.106)

ท่า เยี้ย

คำว่า เยี้ย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ท่า"

- ตัวอย่าง "เมื่อย่าโรชอยารอน ท่าเยี้ยอ่อนอ่อนแกพีพรหมณ เทอญเมือฮา"
 (ชูชก/น.137)

นก หค

คำว่า หค (ปัจ.ไช้วิหค) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "นก"

- ตัวอย่าง "นคหคแลทานหงษ์ ลงจับไม้แข่งชานกัน" (มหาพน/น.171)

บอก แจง

คำว่า แจง มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "บอก แสดง ฐ"

- ตัวอย่าง "ผีไต้ยั้งฐ ที่พระภูบาล บอกแจงอย่านาน ฐข้าชอพงงหนึ่งรา"
 (มหาพน/น.169)

"ครันแลไคพงงสารเสร์จสุค คำอรรจุบอกแจง"

(มหาพน/น.189)

บานแบง

คำว่า แบง มีความหมายตามอภิธานศัพท์กัณฑ์มหาพน¹ ว่า "บาน"

ตัวอย่าง "ไม้งามแง บานแบงก็มี" (มหาพน/น.176)

บินบาน

คำว่า บิน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ไปในอากาศคล้ายกำลังปีก บาน"

ตัวอย่าง "สรทอนบินบานคอกก็มี" (มหาพน/น.176)

ป่าไพร

คำว่า ไพร มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ป่า"

ตัวอย่าง "เครื่องบำพกพกบำแล เข้ายงป่าไพรพนม" (ชฎก/น.143)

ปู่เป้า

คำว่า เป้า มีความหมายตามอภิธานศัพท์กัณฑ์ชฎก² ว่า "ปู่"

ตัวอย่าง "ยยวปู่เป้ามึงท่าโทษฤา" (ชฎก/น.132)

¹ ประเสริฐ ณ นคร, "อภิธานศัพท์มหาชาติคำหลวง", ภาษาและหนังสือ 15 (พฤษภาคม, 2518)

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เมื่ออ้างถึงความหมายใน "อภิธานศัพท์กัณฑ์มหาพน" จะหมายถึงอภิธานศัพท์มหาชาติคำหลวงในภาษาและหนังสือ ฉบับนี้.

² ประเสริฐ ณ นคร, "อภิธานศัพท์มหาชาติคำหลวง", ภาษาและหนังสือ 11 (มีนาคม, 2517)

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้เมื่ออ้างถึงความหมายใน "อภิธานศัพท์กัณฑ์ชฎก" จะหมายถึงอภิธานศัพท์มหาชาติคำหลวงในภาษาและหนังสือ ฉบับนี้.

เฝื่อนดู

คำว่า เฝื่อน มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "ซัดดู"

ตัวอย่าง "ถูกมิไปยั้งอ้ายเวือนเฝื่อนดู" (ชูชก/น.136)

พางข้าง

คำว่า พาง มีความหมายตามหนังสือหลักภาษาไทยพยางค์ว่า "ข้าง"

ตัวอย่าง "รมบั้งหมคหมั้นข้าง พุนพางข้าง เขาหลวง" (วนประเวศน์/น.117)

มีมาน

คำว่า มาน มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "มี"

ตัวอย่าง "และจะได้เป็นพระพุทธรูปอุดมสำเร็จ สรรเพชญ์ชาณกบหอนมีมานในโลกนี้" (กุมาร/น.239)

เมอลดู

คำว่า เมอล (บัจ.เมิล) มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "ดู"

ตัวอย่าง "กอปปรคำเนอร เมอลดูงาม" (มหาพน/น.166)

ไม้มก

คำว่า แมก มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "ไม้ กิ่งไม้ คาคบไม้"

ตัวอย่าง "รายรยงจับไม้มก ร่องชานแขก รลูงลาญ" (มหาพน/น.172)

แยงยล

คำว่า แยง มีความหมายตามพจน.ภาคอีสาน¹ ว่า "ส่อง แลดู"

¹ พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2515)
 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เมื่ออ้างถึงความหมายใน "พจน.อีสาน" จะหมายถึง
 พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ฉบับนี้.

คำว่า ยล มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ดู"

ตัวอย่าง "เนตรากวีติย พึงพิลี่ยประชาชน อนนจะแยงยลท่านนั้น"

(วนประเวศน์/น.106)

โรทร้อง

คำว่า โรท มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ร้องไห้"

ตัวอย่าง "ไม่ทองหลายพาลโพธ เห็นกษัตริย์โรทร้องประปราน"

(วนประเวศน์/น.102)

เลงดู

คำว่า เลง (ปัจ.เล็ง) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เพ่งมอง จ้องตรงไป"

ตัวอย่าง "ตองถาท้าวเลงดูอยู่ที่ไหนให้เจ้าทรูตไป คงงนี้" (กุมาร/น.226)

วันวาร

คำว่า วาร มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "วันหนึ่ง ๓ ในสี่ภาค"

ตัวอย่าง "แลพรหมณนไนไตทองร้อยกรสาปน เป็นลาภด้วยเคนอนช้อทาน
ทุกวันวาร แกมหาชนหงหลาย บมิขาดเลย"

(ชชก/น.129)

วាយฟาด

คำว่า วาย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ตี"

คำว่า ฟาด มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "หวัด เหวี่ยง"

ตัวอย่าง "ถอยรองวัลวายฟาด"

(กุมาร/น.224)

หนุ่มเหนา

คำว่า เหนา มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "รุ่น หนุ่ม สาว"

ตัวอย่าง "อันว่านางนงรามราชกัณฑ์ ลลาใจหนุ่มเหนา"

(กุมาร/น.228)

"ในเมื่อสองราชห่มเนาแลพอออกเจ้าใจพระ"

(นกร/น.369)

ไชข้าง

คำว่า ไช มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ร้องขวยความเจ็บปวดหรือเสียใจ"
คำว่า ข้าง ตรงกับคำว่า ข้าง ในภาษาถิ่นแปลว่า "ร้อง ครวญ คราง ร้องรำไร
เคื้อครอน โศกเศร้า"¹

ตัวอย่าง "คงจริงท้าวแดนเฝ้า พอออกออกเจ้าจะเป็นปลิวแล
อยู่อาวาศอ่าวว่าง ไชข้างชวาวนคั้น ฤาถอยเลย"

(กุมาร/น.229)

อี่ยวเรือน

คำว่า อี่ยว (ปจ.ย่าว) มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า เหยา คือ "บ้าน
เรือนซึ่งเป็นที่อยู่ของครอบครัวที่อยู่กิน"

ตัวอย่าง "กูก็มีไปยังอี่ยวเรือนเฝ้าคุณ" (ชุก/น.136)

อันกล่าว

คำว่า อัน มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "พูด บอก กล่าว"

ตัวอย่าง "ครั้นแลไคยีนคาบศอกอันกล่าวนน ก็ขึ้นสวดคาถาคงนี้
(มหาพน/น.168)

¹ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, บันทึกเรื่องความรูปร่าง ๆ เล่ม 1
ประทานพระยาอนุমানราชชน (พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2506), หน้า 190.

3.2 คำขยายคุณ

คำสอนแบบนี้เป็นคำสอนที่เกิดจากการขยายคำสอนคุณด้วยการแทรกคำที่ปรากฏข้างหน้าคำสอนคุณลงระหว่างคำสอนคุณนั้น คำที่ปรากฏข้างหน้าคำสอนคุณนี้มีความสัมพันธ์ทางคานโครงสร้างทางไวยากรณ์กับคำสอนคุณควย เช่น คุณแพรวคุณพราย เกิดจากการแทรกคำว่า คุณ ซึ่งเป็นคำกริยาปรากฏหน้าคำสอนคุณแพรวพราย ลงระหว่าง แพรว กับ พราย เป็นต้น คำสอนประเภทนี้มีที่ปรากฏเป็นคำ 4 จังหวะ มีคำที่ 1 กับคำที่ 3 เป็นคำเดียวกัน คำสอนขยายคุณเท่าที่พบในมหาชาติคำหลวง 7 กัณฑ์ ได้แก่ตัวอย่างคำต่อไปนี้ เช่น

ควรรักควรรักใคร

คำเดิมเป็น ควรรักใคร แทรกคำช่วยหน้ากริยา ควร ลงระหว่างคำสอนคุณ รัก กับ ใคร เป็น ควรรักควรรักใคร เช่น

ตัวอย่าง "ทงเมี้ยแก้วแก่นอนนสงวน อนนควรรักควรรักใคร แยกจากผู้มาได้
ครางขอ" (กุมาร/น.238)

คำครางคำครวญ

คำเดิมเป็น คำครางครวญ แทรกคำนาม คำ ลงระหว่างคำสอนคุณ คราง กับ ครวญ เป็น คำครางคำครวญ เช่น

ตัวอย่าง "ยงคำครางคำครวญสวาศ กับมีอจ้อไอได้สักคำ"
(ชุกก/น.139)

จะม้วยจะมรณ

คำเดิมเป็น จะม้วยมรณ แทรกคำช่วยหน้ากริยา จะ ลงระหว่างคำสอนคุณ ม้วย กับ มรณ เป็น จะม้วยจะมรณ เช่น

ตัวอย่าง "อันว่าความจะม้วยจะมรณ แหงนองผู้เป็นอับสรสุราลัย ก็จะมีในที่นี้"
(ทศพร/น.9)

คุณพรวคูปราย

คำเดิมเป็น คุณพรวคูปราย แทรกคำกริยา คุณ ลงระหว่างคำซ้อน คูป พรว กับ ราย เป็น คุณพรวคูปราย เช่น
ตัวอย่าง "หมูนากาลมาแกว โฉมคุณพรวคูปราย" (มหาราช/น.324)

ที่รักที่ใคร

คำเดิมเป็น ที่รักที่ใคร แทรกคำวิเศษณ์ ที่ ลงระหว่างคำซ้อน รัก กับ ใคร เป็น ที่รักที่ใคร เช่น
ตัวอย่าง "ภูบาลเจ้าจอมจักร อันเป็นที่รักที่ใคร แห่งกษัตริย์ตั้ง ให้เป็นใหญ่ใน
อาณาจักร" (ชูชก/น.152)

ผู้เถาผู้แก

คำเดิมเป็น ผู้เถา ผู้แก แทรกคำ ผู้ ซึ่งเป็นคำใช้ประกอบคำวิเศษณ์ลงระหว่างคำ ชอน ผู้ เถา กับ ผู้ แก เป็น ผู้เถาผู้แก หรืออาจเกิดจาก ผู้เถา ชอน กับ ผู้ แก เป็น ผู้เถาผู้แก เช่น
ตัวอย่าง "จงมาฟังสารโสศกจตุรสาย คำอภิปรายชั่วเป่า อันควรด้วยผู้เถา
ผู้แกแต่เพรงมา" (ชูชก/น.150)

ฝูงมารฝูงมาท

คำเดิมเป็น ฝูงมาร มาท แทรกคำลักษณนาม ฝูง ลงระหว่างคำซ้อน มาร¹ กับ มาท² เป็น ฝูงมารฝูงมาท เช่น
ตัวอย่าง "ที่ฝูงมารฝูงมาท ทงงผีห่าผีเหว ผีทองเลวหลายภาค อารักษ์มากนานา"
(มหาราช/น.328)

¹ มาร ในที่นี้แปลว่า เทวดาจำพวกหนึ่ง ยักษ์.

² มาท ในที่นี้แปลว่า ผี ยักษ์.

มาสรงมาใสรค

คำเดิมเป็น มาสรงมาใสรค (ปัจ.ใสรจ) แทรกคำกริยา มา ลงระหว่างคำซอนค สรง กับ ใสรค เป็น มาสรงมาใสรค เช่น

ตัวอย่าง "อันวาชาวเจาทงสองพระองค จงมาสรงมาใสรค ด้วยอำถคา
 โบทยหลงงใหล ดับหดุยแงพอ" (กุมาร/น.213)

รูสินรุสค

คำเดิมเป็น รูสินรุสค แทรกคำกริยา รู ลงระหว่างคำซอนค สิน กับ รุสค เป็น

รูสินรุสค

ตัวอย่าง "กินทอตายนิรุสคุ"

(กุมาร/น.203)

สแงรุงสแงรเือง

คำเดิมเป็น สแงรุงรเือง แทรกคำานาม สแง ลงระหว่างคำซอนค รุง กับ รเือง เป็น สแงรุงสแงรเือง เช่น

ตัวอย่าง "มีสแงรุงสแงรเือง เล็อม ๆ เล็องชาวชยว"

(มหาราช/น.328)

อยากรีวอยาใกรช

คำเดิมเป็น อยากรีวใกรช แทรกคำชวยกริยา อยา ลงระหว่างคำซอนค กรีว กับ ใกรช เป็น อยากรีวอยาใกรช เช่น

ตัวอย่าง "เจาอยากรีวอยาใกรช เมอยาใกรชอยารอน ทำเยียอนอนแกพี
 พราหมณเทอดูเมฮา" (ชูชก/น.136)

อยากรงอยากลัว

คำเดิมเป็น อยากรงกลัว แทรกคำชวยกริยา อยา ลงระหว่างคำซอนค กรง กับ กลัว เป็น อยากรงอยากลัว เช่น

ตัวอย่าง "เจ้าอยุธยาเกรงอยากแล้ว แมมาลาตัวไปหาลูกเทอญ"

(กุมาร/น.194)

อยุธยาโรชอยุธยารอน

คำเต็มเป็น อยุธยาโรชรอน แทรกคำช่วยกริยา อย่า ลงระหว่าง
คำชอนคู่ โรชรอน เป็น อยุธยาโรชอยุธยารอน เช่น

ตัวอย่าง "แม่อยุธยาโรชอยุธยา ทำเยื่ออ่อนอ่อนแก่พี่ พราหมณ์เทอญแม่ฮา"

(ชูชก/น.136)

3.3 คำชอนสี่พยางค์

คำชอนแบบนี้เป็นคำชอนที่ประกอบด้วยพยางค์ 4 พยางค์ ซึ่งพยางค์ที่ 2 และ
พยางค์ที่ 3 จะมีเสียงสัมผัสกัน คำชอนที่มี 4 พยางค์อาจจะประกอบด้วยจำนวนพยางค์
ของคำตั้งและจำนวนพยางค์ของคำที่นำมาชอนในลักษณะต่าง ๆ กัน 3 แบบ คือ

3.3.1 คำตั้งเป็นคำสองพยางค์ คำที่นำมาชอนเป็นคำสองพยางค์ ตัวอย่างเช่น
กระคกตกใจ

คำว่า กระคก มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ตระตนก กลัว"

คำว่า ตกใจ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "สะอึ้ง ใจหาย"

ตัวอย่าง "อันว่าพราหมณ์ครันนไคยีนคำเจตบุตร ลุทธอันกล่าวกล่าวว่าจะฆ่าชีวิต
ตนเสียเมื่อนั้น ก็กระคกตกใจ กลววแกมรณภยานตรายที่จะจับหาย
วายวอดนนั้น" (ชูชก/น.150)

จรรจาพาที

คำว่า จรรจา มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "พูด กล่าว"

คำว่า พาที มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "พูด กล่าว"

ตัวอย่าง "...แหงกยูงจะจรรจาพาทีไปภายหน้า แลท่านยาพามาชีเสียนั้นเจ้า"

(ชูชก/น.150)

พิทักษ์รักษา

คำว่า พิทักษ์ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ดูแล คุ้มครอง"

คำว่า รักษา มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ระวัง คุมแล"
 ตัวอย่าง "อันวาพราหมณเจตบุตร อันท้าวพระญาพระญาภิประดิษฐไว้ให้
พิทักษ์รักษาเจ้าแพศยันคร" (อุทก/น.147)

3.3.2 คำตั้งเป็นคำสองพยางค์ คำที่นำมาซ้อนเป็นคำพยางค์เดียวสองคำ

ตัวอย่างเช่น

เชือกเขาเถาว์วัลดี

คำว่า เชือกเขา ในภาษาถิ่นเหนือแปลว่า "เถาว์วัลดี" คือ ไม้เถา
 ตัวอย่าง "มันก็กัดเอาเชือกเขาเถาว์วัลดีควยพนมมนน โสคแล"
 (กุมาร/น.222)

พระฮามยามรุ่ง

ว่า "รุ่ง สว่าง"

คำว่า พระฮาม มาจากคำว่า พรฮาม มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
 ตัวอย่าง "ครนพระฮามยามรุ่ง ซี้เถาฟุงพลนไป โดยควนเทอญ"
 (กุมาร/น.206)

สำโรจโสทรคสรง

คำว่า สำโรจ เป็นคำแผลงมาจากโสจรจ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
 ว่า "อาบน้ํา รคน้ํา ใช้สำหรับบรรพชิตและเจ้า"

คำว่า โสทรคสรง มีความหมายตามพจนานุกรมว่า ว่า "อาบน้ํา"
 ตัวอย่าง "เขาก็หลบพิตรที่นินนชอบการที่จะสำโรจโสทรคสรงพระองค์ให้หมค
 มุพิตรโชรชะลางทวสรพวงค์ บพิตรแล" (นคร/น.363)

3.3.3 คำตั้งเป็นคำพยางค์เดียวสองคำ คำที่นำมาซ้อนเป็นคำพยางค์เดียว

สองคำ ตัวอย่างเช่น

ตีคําฉาววาย

ทำให้แตก"

คำว่า ฉา มีความหมายตามพจนานุกรมว่า ว่า "แลงออก ช้ําแหละออก
 คำว่า วาย มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ตี"
 ตัวอย่าง "คนผู้ใดจะแทงทรตีคําฉาววาย คําหญิงชายอนนตอไปน้นนโสค"

(กุมาร/น.236)

ฉิบหายวายวอด

คำว่า ฉิบหาย มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "สูญหมก เสียหมก"
 คำว่า วายวอด มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "หมกสิ้นไม่เหลือเหลือ"
 ตัวอย่าง "อันว่าพราหมณ์ครันนไคยีนคำเจตบุตร...กถวแกมรณภยานตรายที่จะ
ฉิบหายวายวอดคนน" (ชุกก/น. 150)

นอมนวยทวยทอด

คำว่า นอม มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "โนม โอนลง"
 คำว่า นวย มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "นอม"
 คำว่า ทวย มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ออน งอน"
 คำว่า ทอด มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ทิ้ง ปล่อย วางพาด"
 ตัวอย่าง "อันว่าไม่มีผลคาคอมกันอมนวยทวยทอดมาเอง เมื่อนน" (วนประเวศน/น. 101)

ป่าดงพงกวาง

คำว่า ดง มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ป่า ป่าสูง โดย
 ปริยายเรียกสถานที่ที่มีสิ่งเดียวกันมาก ๆ"
 คำว่า พง มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ดงหญ้าหรือดงไม้ที่
 ขึ้นเป็นหมู่ ๆ ข้อต้นหญ้าชนิดหนึ่ง"
 นอกจากนี้ในพจนานุกรมให้ความหมายคำว่า พง ไว้ว่า "ป่า ดงหญ้า
 ดงไม้"
 ตัวอย่าง "บุกป่าดงพงกวาง โดยคานข้างตรงมไฟร" (มหาราช/น. 321)

เรนรอกชอกซอน

คำว่า เรน มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ซอน แอบ บัง หลีก
 หลบ" ส่วนคำว่า รอก ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฯ น่าจะเป็นคำสร้อยของคำว่า เรน
 คำว่า ชอกซอน มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ซอน คืบคืบไป
 รอนไชไป"

ตัวอย่าง "พระราชกุมารทงงสองก็เรนรอกชอกซอนในตระพังง"

(กุมาร/น. 210)

3.4 คำขออนุญาต

คำขออนุญาตเป็นคำขออนุญาตที่ไม่ใช่คำขยายคุณ หรือคำขออนุญาตสัพยอก แต่เป็นคำขออนุญาตที่มีพยางค์ตั้งแต่ 3-6 พยางค์ คำขออนุญาตแบบนี้เกิดจากการนำคำหลายพยางค์หรือกลุ่มคำซึ่งมีความหมายเหมือนหรือคล้ายกันกับคำตั้งมาขออนุญาตตั้ง ซึ่งคำตั้งนั้นอาจเป็นคำพยางค์เดียว คำหลายพยางค์หรือเป็นกลุ่มคำ โดยไม่ถือเรื่องจำนวนพยางค์ จังหวะการถ่วงเสียง ให้เท่ากันหรือเรื่องสัมผัสเป็นสิ่งสำคัญ แต่จะถือเรื่องความหมายเหมือนหรือคล้ายกันของคำที่นำมาขออนุญาตเป็นสำคัญ คำขออนุญาตเท่าที่พบในมหาชาติคำหลวงอาจจะประกอบด้วยจำนวนพยางค์ของคำตั้ง และจำนวนพยางค์ของคำที่นำมาขออนุญาตในลักษณะต่าง ๆ กัน 3 แบบดังนี้

3.4.1 คำตั้งเป็นคำพยางค์เดียว คำที่นำมาขออนุญาตเป็นคำสองหรือสามพยางค์ คำขออนุญาตประเภทนี้ อาจจำแนกลักษณะย่อย ๆ ตามจำนวนพยางค์ของคำที่นำมาขออนุญาตดังนี้

ก. คำที่นำมาขออนุญาตเป็นคำสองพยางค์หรือเป็นคำพยางค์เดี่ยวสองคำ

เช่น

ชาวตรคาษ

คำว่า ตรคาษ (ปัจ. ตรีคาษ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า

"ชาวเผือก"

ตัวอย่าง "ท้าวธกัธรังสุกถพิตรฉาหน อนนชาวตรคาษคัจฉังช โสคแล"

(นคร/น. 363)

หมายเหตุ คำว่า ตรคาษ นี้อาจจะพิจารณาว่าเป็นคำขยายของคำว่า ชาว ในความหมายว่า "เผือก" ก็ได้ แต่ในที่นี้จะถือความหมายว่า "ชาว" เป็นเกณฑ์

ชยวชฉี

คำว่า ชฉี มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เขียวสด ช. ชฉีว่า"

อนน"

ตัวอย่าง "ข้างบานแบ่งแข่งชยวชฉี"

(มหาพน/น. 173)

หมายเหตุ คำว่า ขี้ อาจพิจารณาว่าเป็นคำขยายของคำว่า ขยว ในความหมายว่า "อ่อน" ก็ได้ แต่ในที่นี้จะถือความหมายว่า "เขียว" เป็นเกณฑ์

งอกเงี้ยว

คำว่า งอก มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ชื่อรูปชนิดหนึ่งเชือกกันว่ามีพิษร้าย แต่ความจริงไม่มีทอมพิษเป็นงูขนาดเล็ก"

คำว่า เงี้ยว มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "งู"

ตัวอย่าง "สัตว์ตัวรีเช่นเขียว งอกเงี้ยว เหลือหลาย"

(มหาพน/น. 165)

ตายวายชีพ

คำว่า วายชีพ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "หมดสิ้น คราว"

คือ ตาย

ตัวอย่าง "อันว่านางสบบรรษคี...ก็รู้ว่าตนจะตายวายชีพสมีปการควยพิจารณนน"

(ทศพร/น. 17)

ทุกขท้างล

คำว่า ทุกข มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ความลำบาก ความเค็ครอน"

คำว่า ท้างล (ปัจ. ท้างน) มีความหมายว่า "ยุ่งใจ ช. ทังนว่า หนัก"

ตัวอย่าง "ทุกขท้างลเหลือแหล่ เพราะบเห็นหน้าแม่มีตรี ลุกเลอย"

(กุมาร/น. 228)

"อันว่าทุกขท้างลทลโทษ ไซจะไค้ไสคแกตุ นันะท้าว"

(กุมาร/น. 228)

มีนัจฉา

คำว่า มีน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ปลา"

คำว่า มัจฉา มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ปลา"

ตัวอย่าง "นกรุกุมภีนมัจฉา"

(วนประเวศน์/น.118)

ยอยย่ำ

คำว่า ย่ำย่ำ มีความหมายตามพจน.ภาคอีสาน ว่า "ลักษณะของสิ่งที่
หอยยอยลงมาเป็นจำนวนมาก"

ตัวอย่าง "ไม่มีนยอยย่ำย่ำสู่ทุกแห่งไสค" (วนประเวศน์/น.101)

เลขลายชย (ปจ. ลายเขียน)

คำว่า เลข น่าจะเป็นคำเดียวกับคำว่า เลข ซึ่งมีความหมายตาม
พจนานุกรม ๓ ว่า "ลาย รอยเขียน ตัวอักษร การเขียน งามคังเขียน"

ตัวอย่าง "กงแกวงหม่นมึคลา ไหรจนารจเรช ทองไเลขลายชย นรมิตร
ควมณีนาย" (มหาราช/น.329)

เลอศประเสรอรุ

คำว่า เลอศ (ปจ. เลิศ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า
"คียิ่ง อย่างคี่"

คำว่า ประเสรอรุ (ปจ. ประเสริฐ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "วิเศษ คี่เลิศ คี่ที่สุด"

ตัวอย่าง "อันวาพระสมโพธิพุทธอยู่เกล้าแห่งสุนทรสวรรค์ อันมีพระธรรมจักร
อันเลอศประเสรอรุเทศนาแลแล้ว" (ทศพร/น.22)

โลมลาเพ

คำว่า โลม มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ทำอาการประคอง
ลูบใหญ่รู้สึกว่ามีความเอ็นดูรักใคร่เหมือนเป็นกันเอง"

คำว่า ลาเพ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เล้าโลม โลม"

ตัวอย่าง "พระมหาบุรุษก็จะยกเจ้ากัณฑ์ ก็สวดคาถาโถมลาเพ พระราชา
คองนี้"
(กุมาร/น.214)

สรวลสำรวล

คำว่า สำรวล เป็นคำแผลงจากคำว่า สรวล มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "หัวเราะรื่นเริง"

ตัวอย่าง "ซบถวนเหล่าสยงสรวลสำรวลคาลคีตเทอญ"

(มหाराช/น.332)

เสียงสำเนียง

คำว่า สำเนียง มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เสียง น้ำเสียง"
ตัวอย่าง "คุณกรภิกษุ อันว่าเจตบุตรครันได้เสียงสำเนียงให้แห่งพราหมณ์ เจตบุตร
เป็นนายสนามป่า คำรามว่าเวอยชี สุยอนยายีทานไท่ ควยควนไค
โดยขอ..."
(ชุกก/น.148)

ข. คำที่นำมาซ้อนเป็นคำสามพยางค์หรือเป็นคำสองคำสามพยางค์

เขน

คาวชคคิ

คำว่า คาว มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "เขตแดน แผ่นดิน
แวนแควน"

คำว่า ชคคิ มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "แผ่นดิน"

ตัวอย่าง "แลเนื่องนองควมมนุษย์ชาติคยรคาคชคาวชคคิ นรนาวิคชคน"

(วนประเวศน/น.105)

รงงรจนา

คำว่า รงง (ปัจ.รง) มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "แต่ง ตั้ง สร้าง"

คำว่า รจนา มีความหมายตามพจนานุกรม ๆ ว่า "ตกแต่ง ประพันธ์

งาม"

ตัวอย่าง "อันว่ามารคนั้นแล้วแฉ้วรึนราบ...แลอมาตยฺทงหลายอลงกฎรง
รจนาทุกปลา" (นคร/น.379)

สรงสนาบนอาน

คำว่า สรง มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "อาบนํ้า รคนํ้า
 ใช้สำหรับบรรพชิตและเจ้า"

คำว่า สนาบน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "การอาบนํ้า การ
 อาบนํ้าใหญ่อื่น"

ตัวอย่าง "ครั้นเขาเลาเจ้าก็สรงสนาบนอานพระราชเอารสแกมมนน"
 (วนประเวศน์/น.128)

สับทส่วนยงสยง (ปัจ. สำเนียง เสียง)

คำว่า สับท สำเนียง มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เสียง"

ตัวอย่าง "อันว่าพระอินทรอนนเป็นเจ้าแก่เทพยคามหาคณครุฑ เทงพระพุทฺท
 พาทฤชา สับทส่วนยงสยงอนุโมทนา ชมกฤดาธิการทานแล"
 (กุมาร/น.220)

3.4.2 คำตั้งเป็นคำสองพยางค์หรือเป็นคำพยางค์เดียวสองคำ

คำที่นำมาขอเป็นคำที่มี 1-3 พยางค์ จึงอาจจำแนกย่อยตามลักษณะจำนวนพยางค์
 ของคำที่นำมาขอ ดังนี้

ก. คำที่นำมาขอเป็นคำพยางค์เดียว เช่น

ก่านยคกยค

คำว่า ก่านยค (ปัจ. ก่านเนียง) มีความหมายตรงกับคำว่า กยค (ปัจ.
 เกียง) ตามที่พจนานุกรม ๓ ให้ไว้ว่า "ไม่ชื่อ โกง"

ตัวอย่าง "อันว่าพระโพธิสัตว์ก็ใส่กลกล่าว ก่านยคกยคแก่นางพญาครั้งนี้..."
 (กุมาร/น.193)

คอกไม้มาลย

คำว่า มาลย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "คอกไม้ คอกไม้ที่
รอยเป็นพวง"

ตัวอย่าง "อันว่าท้าวหงส์สององค์ก็จินตนา อันว่าเราบพอพิง คำนึงที่จะทั้คชาร
คอกไม้มาลยสุพรรณ แลแก่นจันทน์นี้ ควรเราถวายเป็นบริสุทธิ-
แกสมเด็จพะพุทธโศกเทอญ" (ทศพร/น.11)

จำหน่ายจาย

คำว่า จำหน่าย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "จาย แจก
เอาออก"

คำว่า จาย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "จำหน่าย เอาออกใช้"
ตัวอย่าง "อันว่าตรกูลพราหมณ์ จำหน่ายจายของเจ้าหงส์ของรอยกสาปน"
(ชูชก/น.129)

ชำนน ชำนาญชาญ

คำว่า ชำน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ชนกัน โคนกัน"
คำว่า ชำนาญ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ชาญ ฐู ว่องไว
คล่องแคล่ว"

ตัวอย่าง "แลแสนยากนั้นนฤฯ คือหมู่ชำนชำนชำน ชน ชำนาญชาญชำนะ"
(มหाराช/น.323)

ชำระสะ

คำว่า สะ (ปัจ. สระ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ชำระ ฟอก ล้าง โดยมากใช้กับสระสะ"

ตัวอย่าง "ซีแม่มีงทูลนำมา ชำระสะของไค้ กูบมีมล้างเหงื่อไค้ด้วยน้ำมีง
ปู้ฮา" (ชูชก/น.136)

"ท้าวกริชวาระสะดวง เข้ามุทิตเท่าเสทาทูกแห่งแล"

(นคร/น.365)

พยุหหม

กองทัพ"

คำว่า พยุห มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "กระบวน หม

ตัวอย่าง "พาหนพยุหหม จัตุรงค์ อนนอลงกฐสำเร็จเสร็จควยปรการแลแล้ว"

(มหाराช/น.330)

พุนไฟไกรธ

คำว่า พุน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ลูกฮื่อ (ไฟ) ไกรธ เป็นไฟ มักใช้คู่กับคำ ไฟ ว่า พุนไฟ"

ตัวอย่าง "เพื่อย่าให้ท้าวพุนไฟไกรธ จงรู้ว่าท้าวหาโทษมิได้สักอัน"

(วนประเวศน/น.111)

รยงรายยาย

ว่า "เรียง"

คำว่า ยาย มีความหมายตามคำนิยามในหนังสือหลักภาษาไทยพายัพ

ตัวอย่าง "ลิงลมลิง เลกจับรอกรยงราย ยายอยู่ข้างถ้ำสม"

(มหาพน/น.181)

สคบพัง

คำว่า สคบ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "พัง เจียหพัง"

ตัวอย่าง "จงแมมาสคบพังสเสร็จสรบ"

(ทศพร/น.15)

สถิตยอย

ยินอย ทังอยุ"

คำว่า สถิตย (ปัจ.สถิต) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "อย

ตัวอย่าง "ทพระคาบสพพิตร ทวารสถิตยอุยูนน" (กุมาร/น.220)

สัญญาขอ

คำว่า สัญญา (ปัจ.สมญา) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ขอ"

ตัวอย่าง "...ก็มีสัญญาขออุรจนากุมารี" (ทศพร/น.12)

"...สัญญาขอเกตุมคินทีธารทรหวล" (วนประเวศน์/น.117)

สยบขบ

คำว่า สยบ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ขบลง ฟุบลง"

ตัวอย่าง "...กราบสยบขบเหนือบาท" (กุมาร/น.225)

สำเร็จเสร็จ

คำว่า สำเร็จ เป็นคำแผลงของคำว่า เสร็จ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เสร็จ แล้ว สมประสงค์ บรรลุผล"

ตัวอย่าง "พาหนพฤษหมู่จตุรงค์อนนอลงกฎสำเร็จเสร็จด้วยปรกาการแลแล้ว" (มหाराช/น.330)

สิ่งสู้อยู่

คำว่า สิ่งสู้อยู่ มีความหมายเหมือนกับ สิ่ง ตามพจนานุกรม ๓ ว่า "อยู่ ใช้อยู่"

ตัวอย่าง "ใครเห็นพระอารี ยกในสงสาร สรณุกนิตกบาง แห่งสิ่งสู้อยู่" (มหาพน/น.169)

หากกทอง

คำว่า หากก มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ทองคำ"

ตัวอย่าง "...คือหากกทองแห่ง แต่งตราตรงงรอยหนึ่งน่น"

(กุมาร/น.217)

อมรแมน

คำว่า อมร มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ผู้ไม่ตาย เทวดา"

คำว่า แมน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เทวดา"

ตัวอย่าง "...อนนเปนนธิปคีศรีอัมพร แห่งภูตคณนิกร อมรแมนเมืองฟ้า
(ทศพร/น.21)

อ่านออก

คำว่า อ่าน มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ออก" แต่ในอภิธาน

ศัพท์ต้นฉบับ ให้คำแปลอ่านออกว่า "รอ"

ตัวอย่าง "จงสู้อ่านออกกุน้อยหนึ่ง เทอญ" (นคร/น.363)

อำนาจ

คำว่า อำนาจ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ความสามารถ
กำลัง ความรุนแรง ความบังคับบัญชา การบังคับ"

คำว่า อาจ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "กล้า เป็นได้"

ตัวอย่าง "พรรณมฤค ถึกเถื่อนเกลองเรื่องอำนาจ อาจทุกตัว"
(มหาพน/น.165)

เอารสลูก

คำว่า เอาร มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ลูกของตนเอง"

ตัวอย่าง "แล้วจงสูเร่งแต่งเครื่องอนนจะปรคัษปรคาศ ที่พระเอารสลูกจะมา
คองนี้ จงบริบูรณ" (มหาราช/น.330)

ข. คำที่นำมาซ้อน เป็นคำสองพยางค์ เช่น

กรเอบไอชา

คำว่า กรเอบ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "อรอย หอม หวาน"

คำว่า โอชา มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "มีรสดี อร่อย"
ตัวอย่าง "ลูกไม้ราแรงเสพหวานกรเอมโอชา รศนั้น"

(กุมาร/น.231)

จําพรรค์สำนํน

คำว่า จําพรรค์ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "เจรจา พูด
กล่าว"

คำว่า สำนํน มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "เสียง เสียงพูด"
ตัวอย่าง "คุณทวิชจําพรรค์สำนํน นกตระการมี อันคืบไป"

(มหาพน/น.183)

ฉมวญฉมว

คำว่า ฉมวญ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "แน่น ชลิ่ง"

คำว่า ฉมว มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "แน่น ชลิ่ง ไม่ผิด"

ตัวอย่าง "นองนายแอย ฉมว ยอขึ้น ฉมวฉมวป็นยาแม่น"

(มหาราช/น.330)

ทรหลาคพสํน

คำว่า พสํน มาจากคำว่า ปสํน มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
"ตลาดของแห่ง ที่ขายของแห่ง"

ตัวอย่าง "คุดงชายชายววกัดคาคาวให้ชาคณน ทรหลาคพสํน โสคแล"

(กุมาร/น.216)

ปรชนปรเชอญ

คำว่า ปรชน (ปัจ.ประชน) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
"แขงขัน คอสู"

คำว่า ปรเชอญ (ปัจ.ประเชอญ) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
"ชนกัน ปะทะกัน เจอหน้ากัน"

ตัวอย่าง "วัวดำนวัวแดง ปฺรชนปฺรเชอญ กทิงเทอญพนาลี"

(มหาพน/น.180)

ประไฟประภัษร์

คำว่า ประไฟ มีความหมายตามพจนานุกรมา ว่า "งาม"

คำว่า ประภัษร์ น่าจะเป็นคำเดียวกับคำว่า ประพัศษร ซึ่งมีความหมายตามอักษราภิธานศรับท์ว่า "แจ่มใส เหมือนกระจกที่มีเงากระจ่างดี ไม่มีัวหมองนั้น"

ตัวอย่าง "โฉมประไฟประภัษร์ ควยเครื่องปรัสรจนา สรรพภรณ์ไค่นนโสค"

(นคร/น.372)

พิฆาฏฆาพััน

คำว่า พิฆาฏ (ปัจ.พิฆาต) มีความหมายตามพจนานุกรมา ว่า

"กำจัค ฆา ทำลาย"

ตัวอย่าง "...บมิฟิงพิฆาฏฆาพััน ใหลีนกรรมเลวดาญ"

(ชูชก/น.150)

พิลาปลาลต

คำว่า พิลาปล มีความหมายตามพจนานุกรมา ว่า "รำไรรำพัน

ครำครวญ ร้องไห้ บนเพอ"

คำว่า ลาลต มีความหมายตามพจนานุกรมา ว่า "อยาก กระจาย

เศรำโศก เสียใจ"

ตัวอย่าง "อันว่าอาการการณูภาพ พิลาปลาลต กำสคกำสรวญ.ครวญแกสองเสินหา"

(กุมาร/น.234)

ผคุงผคา

คำว่า ผคุง มีความหมายตามพจนานุกรมา ว่า "คำ คำจุน ระวัง

อุคหนุน"

คำว่า ยคา มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "คำชู้ จูน ช่วย"
 ตัวอย่าง "ชื่อว่าเป็นภารท่างด กตทำนุก่อารุงยคา แห่งพรพระปิตุราชิราชไส"
 (นคร/น.363)

รวังรวไ

คำว่า รวัง (ปัจ.ระวัง) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "คอยดู
 เอาใจใส่โดยไม่ประมาท กันไว้ไม่ให้เกิดเสื่อมเสีย"

คำว่า รวไ (ปัจ.ระไว) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "คอยระวัง"
 ตัวอย่าง "จงมีรวังรวไมานุษย์อันจะไปจะมา" (วนประเวศน์/น.120)

สคฺจฺกทกใจ

คำว่า สคฺจฺก มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ไหวตัวขึ้นทันทีด้วยความ
 ตกใจ"

ตัวอย่าง "บัดนี้ราพีนองสคฺจฺกทกใจจงวาดแล" (กุมาร/น.242)

สรหลนสรหลอน

คำว่า สรหลอน (ปัจ.สลอน) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
 "เห็นเด่นสว่าง"

คำว่า สรหลน (ปัจ.สรลน) มีความหมายตามพจนานุกรมว่า
 "สลอน แน่น เข้มแข็ง"

ตัวอย่าง "งามคุดสมคุดสาวสรหลนสรหลอน ทรงอาภรณ์อาภาศ"
 (มหาราช/น.327)

อุโฆษครรชิต

คำว่า อุโฆษ มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "กึกก้อง"

คำว่า ครรชิต มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "คำรน บั่นลือเสียง
 เอิกเกริก กึกก้อง กระหึ่ม"

ตัวอย่าง "อันว่าโกลาหลแต่ขึ้นแผ่นดินทลเท่าแทนพรหมโกษคาลอุโฆษครรชิต
 บถวนนิตเป็นคยวคยกัน โสคแล" (กุมาร/น.221)

ค. คำที่นำมาซ้อนเป็นคำสามพยางค์ หรือเป็นคำสองคำสามพยางค์

บายจกพนพิภก

คำว่า บายจก มีความหมายตามพจนานุกรมว่า "ผู้ขอ คนขอทาน"

คำว่า ພົພັກ มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "คนขอทานโดยร้องเพลงขอ"

ตัวอย่าง "อันว่ากูเข้ามาเป็นท้าวเป็นพญาใหม่ ก็จะมีใครทรยศอันใดแล จะให้จงเต็มใจຜູ້ຍາຈກພົພັກ ຜູ້ຈະມາຂອນ ໂສດແລ"

(นคร/383)

ໂສຣຄສຣງ ຂ່າຣະອຸ່ງ

คำว่า ໂສຣຄສຣງ (ປັຈ. ໂສຣຈສຣງ) มีความหมายตามพจนานุกรม ๑ ว่า "อาบน้"

คำว่า ຂ່າຣະອຸ່ງ มีความหมายว่า "ทำให้ร่างกายสะอาด คืออาบน้"

ตัวอย่าง "อันว่าพระสนมสมควยอันกบฏ...ก็มาให้เจ้ามัทรีอภิสิทธิ์ໂສຣຄສຣງ ຂ່າຣະອຸ່ງ ຄຸ່ນງານຣດແລ"

(นคร/น.366)

3.4.3 คำตั้งเป็นคำสามพยางค์ คำที่นำมาซ้อนเป็นคำ 1-3 พยางค์ จึงอาจจำแนกย่อยตามลักษณะจำนวนพยางค์ของคำที่นำมาซ้อนดังนี้

ก. คำที่นำมาซ้อนเป็นคำพยางค์เดียว เท่าที่พบปรากฏอยู่ ๑ คำ คือ ສຣຕົ້ວສູ່ງ

คำว่า ສຣຕົ້ວ ในอภิธานศัพท์กัมทวนประเวศน์¹ ให้ความหมายไว้ว่า "ສຣຕົ້ວ = ຕົ້ວ ກາສາປັກຊ໌ໄຕວາ ສູ່ງຕຣງ"

¹ กรรมการชุดพิเศษของสมาคม, "อภิธานศัพท์มหาชาติคำหลวง", ภาษาและหนังสือ 4 (ตุลาคม, 2515).

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เมื่ออ้างถึงความหมายใน "อภิธานศัพท์กัมทวนประเวศน์" จะหมายถึงอภิธานศัพท์มหาชาติคำหลวงในภาษาและหนังสือฉบับนี้.

ตัวอย่าง "ทยาแพรวไพรสรคิ้วสูงสีน้ันวันคร" (วนประเวศน์/น.118)

ข. คำที่นำมาaxonเป็นคำ สองพยางค์หรือเป็นคำพยางค์เดียวสองคำ

เช่น

ชาวเกวี่คีกลอง

คำว่า ชาว มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "คี"

คำว่า เกวี่ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "กลอง"

ตัวอย่าง "ทาวรกีให้อมาตยชาวเกวี่คีกลองปาว" (นคร/น.379)

บริบาลรบค

คำว่า บริบาล มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ผู้ดูแล
ผู้เลี้ยงดู รักษา ดูแล เลี้ยงดู"

คำว่า รบค มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "เลี้ยง
รักษา"

ตัวอย่าง "จงเจ้านาอาโภครองรับพรชนับสืบประการ อนนจะควรวบริบาลรบค
ปฐพีเมทนีมณฑล ในสำนักนี้คนแห่งพี" (ทศพร/น.20)

วันทกรายเกล้า

คำว่า วันท มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "การไหว้
การเคารพ"

ส่วนคำว่า กรายเกล้า มีความหมายอย่างเดียวกันว่า ก้มลง
แสดงความเคารพ

ตัวอย่าง "อันว่าผู้แมนมาทเมืองสวรรคคัถวายวันทกรายเกล้า"

(กุมาร/น.221)

สกุณพิทค

ทั้งคำว่า สกุณ และ พิทค มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "นก"

ตัวอย่าง "สถณพิทคนานา โดยอันคัมภมาในไพรพนม" (มหาพน/น.183)

ค. คำที่นำมาซ้อนเป็นคำสามพยางค์ เช่น

บริรักษ์บริบาล

คำว่า บริรักษ์ มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ดูแล รักษา ปกครอง"

คำว่า บริบาล มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "ผู้ดูแล ผู้เลี้ยงดู รักษา ดูแล เลี้ยงดู"

ตัวอย่าง "ครันนเห็นบวรเจ้ามัทรีพิพลักษณ์ ก็มีบริรักษ์บริบาล เป็นบริพาร ยุงดูแล" (วนประเวศน์/น.115)

ประฐพีเมถนีย

คำว่า ประฐพี (ปัจ. ปฐพี) มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "แผ่นดิน"

คำว่า เมถนีย มีความหมายตามพจนานุกรม ๓ ว่า "แผ่นดิน"

ตัวอย่าง "จงเจ้ามาอาโภครองรับพรชนบลิบประการ อนนจะควรวริบาลรบคใน ประฐพีเมถนียมณฑล" (ทศพร/น.20)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3

การสร้างคำซ้อนในมหาชาติคำหลวงอาจสรุปได้ดังนี้

ประเภทของคำซ้อน	รูปของคำซ้อน	ลักษณะของคำซ้อน
1. คำซ้อนคู่	คำพยางค์เดียว + คำพยางค์เดียว .	มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกัน
2. คำขยายคู่	$\begin{matrix} (1) \\ \text{คำที่มีความสัมพันธ์ทาง-} \\ \text{ไวยากรณ์กับคำซ้อนคู่} \end{matrix} + \begin{matrix} (2) \\ \text{คำพยางค์เดียว} \end{matrix} +$ $\begin{matrix} (3) \\ \text{คำที่มีความสัมพันธ์ทาง-} \\ \text{ไวยากรณ์กับคำซ้อนคู่} \end{matrix} + \begin{matrix} (4) \\ \text{คำพยางค์เดียว} \end{matrix}$	1. คำที่ (1) และคำที่ (3) เป็นคำเดียวกัน 2. คำที่ (2) และคำที่ (4) มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกัน
3. คำซ้อนสี่พยางค์	3.1 คำสองพยางค์ + คำสองพยางค์ 3.2 คำสองพยางค์ + คำพยางค์เดี่ยวสองคำ 3.3 คำพยางค์เดี่ยวสองคำ + คำพยางค์เดี่ยวสองคำ	1. พยางค์ที่ 2 กับพยางค์ที่ 3 สัมผัสสระ 2. มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกัน

ประเภทของคำชอน	รูปของคำชอน	ลักษณะของคำชอน
<p>4. คำชอน มากพยางค์</p>	<p>4.1 คำพยางค์เดียว +</p> <ul style="list-style-type: none"> คำสองพยางค์ คำพยางค์เดียวสองคำ คำสามพยางค์ สองคำสามพยางค์ <p>4.2 คำสองพยางค์ คำพยางค์เดียว สองคำ } +</p> <ul style="list-style-type: none"> คำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ คำสามพยางค์ สองคำสามพยางค์ <p>4.3 คำสามพยางค์ +</p> <ul style="list-style-type: none"> คำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ คำพยางค์เดียวสองคำ คำสามพยางค์ 	<p>1. ไม่มีสัมผัส</p> <p>2. มีความหมายเหมือนหรือคล้ายกัน</p>

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. การสร้างคำราชาศัพท์

ในภาษาไทยมีคำพวกหนึ่งเรียกว่า คำราชาศัพท์ เป็นคำที่ใช้สำหรับพระราชาและเชื้อพระวงศ์ ปัจจุบันคำที่จัดว่าเป็นคำราชาศัพท์จะครอบคลุมถึงคำสุภาพที่ใช้ในภาษากว้างเกี่ยวกับคำราชาศัพท์ มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

พระยาอุปกิตศิลปสาร ไทกล่าวถึงคำราชาศัพท์ไว้ว่า

คำราชาศัพท์แปลว่า ศัพท์สำหรับพระราชาหรือศัพท์หลวงใช้กับบุคคล 5 ชั้น คือ พระราชา เจ้านาย พระสงฆ์ ขุนนาง คนสุภาพ แต่ที่มีแบบแผนในชื่อยุโดยมากก็มีเพียงชั้นพระราชา และเจ้านายเท่านั้น ¹

ดร.บรรจบ พันธุเมธา ไทกล่าวถึงคำราชาศัพท์ไว้ว่า

ราชาศัพท์ ถ้าแปลตามศัพท์ หมายความว่า เป็นศัพท์สำหรับพระราชา แต่ที่จริงแล้วไม่ได้หมายเฉพาะพระราชา หมายถึงศัพท์ที่ใช้แก่บุคคลที่ควรเคารพ นับแต่พระราชาลงมาถึงเจ้านาย พระภิกษุสงฆ์ ตลอดถึงคนธรรมดาสามัญด้วย ²

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คำราชาศัพท์จะหมายถึงศัพท์ที่ใช้กับพระราชาและเชื้อพระวงศ์เท่านั้น คำราชาศัพท์ที่ใช้โดยทั่วไปมีอยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นคำราชาศัพท์ที่

¹ พระยาอุปกิตศิลปสาร, หลักภาษาไทย (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2511), หน้า 80.

² บรรจบ พันธุเมธา, เรื่องเดิม, หน้า 237.

ยืมมาจากภาษาอื่น เช่น คำบาลี คำสันสกฤต คำเขมร เป็นต้น แล้วนำมาประกอบกับคำบางคำ เพื่อให้เป็นคำที่แตกต่างจากคำสามัญซึ่งบุคคลทั่วไปใช้ เช่น บุคคลทั่วไปใช้คำว่า หน้า เมื่อจะใช้กับพระราชาจะยืมคำ พักตร์ จากภาษาสันสกฤตและประกอบคำ พระ ข้างหน้าเกิดเป็นคำราชาศัพท์ว่า พระพักตร์ เป็นต้น การใช้คำประกอบข้างหน้าคำที่ยืมมาจากภาษาอื่นนอกจากคำว่า พระ แล้วยังอาจใช้คำ พระบรมราช พระราช เช่น พระบรมราชโองการ พระราชเสาวนีย์ เป็นต้น

อีกประเภทหนึ่ง เป็นคำราชาศัพท์ที่สร้างจากคำไทย คำราชาศัพท์ประเภทนี้ส่วนมากใช้เป็นคำกริยาประกอบกับคำว่า ทรง หรือ เสด็จ เช่น บุคคลทั่วไปใช้คำว่า ฟัง เมื่อเป็นคำราชาศัพท์จะใช้ ทรงฟัง หรือบุคคลทั่วไปใช้คำว่า วิ่ง เมื่อเป็นคำราชาศัพท์จะใช้ เสด็จวิ่ง เป็นต้น คำราชาศัพท์ที่สร้างจากคำไทยที่เป็นคำนามก็มี เช่น คำว่า ที่นั่ง เมื่อเป็นคำราชาศัพท์ใช้คำว่า พระ ประกอบข้างหน้าเป็น พระที่นั่ง เป็นต้น

การสร้างคำราชาศัพท์เหล่านี้ขึ้นใช้ในภาษาไทยเป็นเรื่องเกิดขึ้นหลังจากที่การปกครองบ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปจากแบบพ่อปกครองลูก มาเป็นแบบเจ้าผู้ครองกับไพร่บ้านพลเมือง¹ คำราชาศัพท์จึงน่าจะเริ่มมีใช้ในสมัยอยุธยา และเนื่องจากมหาชาติคำหลวงเป็นหนังสือที่แต่งในรัชกาลพระบรมไตรโลกนาถ สมัยอยุธยาตอนต้น การศึกษาเรื่องการสร้างคำราชาศัพท์ขึ้นใช้ในมหาชาติคำหลวง จะช่วยให้รู้ว่า มีวิธีสร้างคำราชาศัพท์ใช้-อย่างไร และมีคำใดปรากฏใช้แล้วบ้างในสมัยนั้น

การสร้างคำราชาศัพท์ในมหาชาติคำหลวง อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

4.1 การสร้างคำราชาศัพท์จากคำนาม

4.2 การสร้างคำราชาศัพท์จากคำกริยา

¹ บรรจบ พันธุเมธา, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

4.1 การสร้างคำราชาศัพท์จากคำนาม

ในมหาชาติคำหลวง การสร้างคำนามที่ใช้เป็นธรรมคาสามัญให้ เป็นคำราชาศัพท์ พบว่าจะใช้คำ สมเด็จพระราช พระราช พระ และคำว่า ราช ประกอบหน้าคำนาม ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่ามีทั้งคำนามที่ยืมจากภาษาอื่นและคำนามที่เป็นคำไทย การสร้างคำราชาศัพท์จากคำนามจึงอาจจำแนกย่อยออกเป็น 2 ชนิด ดังนี้

4.1.1 คำนามที่ยืมมาจากภาษาอื่น

การยืมคำนามจากภาษาอื่น เช่น คำบาลี คำสันสกฤต และคำเขมร เป็นต้น มาสร้างคำราชาศัพท์ใช้ในภาษาไทย อาจพิจารณาได้ว่า ในสมัยที่แต่งมหาชาติคำหลวง คำเหล่านี้ไม่ได้ใช้เป็นคำสามัญกับบุคคลทั่วไป จึงนิยมนำไปใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อให้เป็นคำที่มีลักษณะพิเศษเหมาะแก่พระเจ้าแผ่นดินและเชื้อพระวงศ์ อย่างไรก็ตาม เมื่อนำคำยืมเหล่านี้มาใช้เป็นคำราชาศัพท์ ในมหาชาติคำหลวงจะเติมคำ สมเด็จพระราช พระราช พระ หรือคำว่า ราช ประกอบหน้าคำนามนั้น ๆ เช่น

(1) สมเด็จพระราช

คำว่า สมเด็จพระราช เท่าที่พบในมหาชาติ ฯ จะใช้ประกอบหน้าคำนาม บิดา เป็น สมเด็จพระราชบิดา เช่น

ตัวอย่าง "สเด็จพระราชบิดาก็จะปรารถนาเห็นพระบาทใต้"

(ชูชก/น.151)

(2) พระราช

คำว่า พระราช ในมหาชาติ ฯ ใช้ประกอบหน้าคำนามให้เป็นคำราชาศัพท์ คำนามเหล่านี้อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

ก. คำนามที่เกี่ยวกับเครือญาติ ตัวอย่าง เช่น

กุมาร, เกามาร

ตัวอย่าง "ในเมื่อขอให้พระราชกุมารท้าวจักรวาทพิงกลว กวว่าฉันแล"

(กุมาร/น.219)

"ถูกจะขอพระราชทานทรงสององค์" (กุมาร/น.190)

ชนนี

ตัวอย่าง "อันว่าพระราชชนนีพระพล ค้วยทุกขานลอันมากแล"
(ชูชก/น.151)

ธิดา

ตัวอย่าง "พระมหาบุรุษก็จะรยกเจ้ากัณฑ์หา ก็สวดคาถาโถมลาเพพระราชธิดา"
(กุมาร/น.214)

บิดา

ตัวอย่าง "ข้าแต่พระราชบิดา เมื่อจะบูชาพระพุทศค้วยบุษปสุพรรณแลแก่นจันทน์
จำแนกนี้" (ทศพร/น.11)

บุตร

ตัวอย่าง "อันว่าพระมหากษัตริย์ทรงสองแลพระราชบุตรบรมนุญท์หงหลาย"
(วนประเวศน์/น.100)

โบริก

ตัวอย่าง "อันว่าพระราชโบริกก็จะสำแดง คคี่แจงโดยตัวเนอรกัณฑ์หา"
(มหาราช/น.313)

มารดา

ตัวอย่าง "อันว่านางนงนารถกัณฑ์หา จงอยู่ค้วยพระราชมารดาถอนรา"
(กุมาร/น.227)

เอารส

ตัวอย่าง "ชกัโถมพระราชเอารส"
(วนประเวศน์/น.117)

ข. คำนามที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เครือญาติ เช่น

กิจการ

ตัวอย่าง "อีกชาทราย เตอมต่าง เข้าเป็นผอกแก้ทานผู้จะไปบอกพระราชกิจการ"
(ชชก/น.151)

พิธี

ตัวอย่าง "เมื่อแรกอาทิตย์แสงศรี ในวอนพระราชพิธีการมมงคลนั้น"
(ทศพร/น.6)

สนาม

ตัวอย่าง "โฉมบริสุจิกมีอำไพรุกราม ในพระราชสนามเรา คองนี้"
(มหาราช/น.307)

เหตุ

ตัวอย่าง "อันว่าพระโพธิสัตว์ ก็มีพระราชเหตุ ที่จะใคร่เสวยสมบัติพิพัฒน์
สถาน"
(นคร/น.362)

โองการ

ตัวอย่าง "อันว่าพระโพธิสัตว์ ผู้จะหวังตรีสเป็นพระชนะแก่พลมารก็มี พระราช-
โองการชื่นชม"
(วนประเวศน์/น.125)

(3) พระ

คำว่า พระ ในมหาชาติ ฯ ใช้ประกอบหน้าคำนามให้เป็นคำราชาศัพท์
คำนามเหล่านี้อาจแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

ก. คำนามที่เกี่ยวกับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น

กร

ตัวอย่าง "เจ้าก็เอาพระกรกรหวัก สองมือรัคขอพระบาท"

(กุมาร/น.214)

เกษ

ตัวอย่าง "ท้าวธกั๊สระพระเกษ-พระสกันทรควยคั๊นชามลกขำระจรวันสระหอมรส"
(นคร/น.367)

ขรวาน

ตัวอย่าง "ท้าวธกั๊บมิหายใจหนพระขรวานเข้าออกไค้ โสคเลอย"
(กุมาร/น.246)

เนตร

ตัวอย่าง "ชกมีพระเนตรทงสอง อนนนองควยนำตา ถงลงมาบมิชาคเลอย"
(กุมาร/น.233)

ศีตะ

ตัวอย่าง "อันว่าพระสนมสมควยอันกบรู กั๊สรงโสทรคพระศีตะนางพญา"
(นคร/น.366)

สกันทร

ตัวอย่าง "ท้าวธกั๊สระพระเกษ-พระสกันทร ควยคณชามลก-ขำระจรวันสระหอมรส"
(นคร/น.367)

หัตถ์

ตัวอย่าง "แล่วมันกั๊เอาทาวตรบัตักพระหัตถ์นางพญา ทงช่ายแลชวาชาคแล"
(กุมาร/น.191)

ข. คำนามเกี่ยวกับเครือญาติ และบุคคล เช่น

ชนก

ตัวอย่าง "ทงพระชนกสองราช ยอมเชื่อชาตีวรวงษ์ กษัตริย์ไ้"
(มหาราช/น.304)

ญาติ

- ตัวอย่าง "มนนก็จะให้เสียพงษ์พระญาติ อนนเปนราชตรกุลสุรยวงษแตกอนนน" (กุมาร/น.217)
"อนนว่าพระญาติท้าวไท้ บมีหวังไหวพระศตาคต ใจแลไปกรรภษ บารนี้" (ทศพร/น.5)

คาบศ

- ตัวอย่าง "ในกาลพรุกนี้เข้า ครั้นเจ้ามัทรี คาบศนี้นักพรต จากพระคาบศไป ปานน" (กุมาร/น.190)

บิตามารคา

- ตัวอย่าง "เจ้าจอมนารถพระบิตามารคาทานน" (กุมาร/น.222)

ภุชร

- ตัวอย่าง "อันว่าพระมหาสัตว์กัมมิโค เสด็จประเวศในนลเรศมาตุลยกันคาล อนนเปนสถานพระภุชรทงหลาย อูนน" (วนประเวศน/น.106)

ภุบาล

- ตัวอย่าง "อันว่ากฤษณ์ฟังความชกลาว ชาววาทาวชไซ...เพื่อจะไปอันเชอญ พระภุบาลพิตรน" (ชุกก/น.152)

มารคา

- ตัวอย่าง "อันว่าพระมารคาคชชา ไซชาชาติจอมกษัตริยจริง แลพอฮา" (มหาราช/น.314)

ไอยกา

- ตัวอย่าง "อันว่าเจ้าชาลีหลานราช กีสนองพระสาศนพระไอยกาปญาคัน ดงงนี้" (มหาราช/น.315)

ค. คำนามที่เกี่ยวกับสถานที่ เช่น

กฎ

ตัวอย่าง "ใครแลมาเทงทวาร พระกฎักงน" (กุมาร/น.192)

คำหนัก

ตัวอย่าง "ฉิษลเยื้องไฟพระคำหนัก เจ้าจอมจักรจงบอกรา"
(ชูชก/น.151)

บุรี

ตัวอย่าง "ว่าสูหมุพราหมณเคอรชอทานทงหลาย หากให้เจ้าศูนิบหาย จ่างาย
พรากพระบุรี ทานนี้" (ชูชก/น.142)

ลาญไชย

ตัวอย่าง "ก็มาประคิษฐานพระราชกุมาร ในปางพระลาญไชย ทานนั้นน"
(มหाराช/น.306)

หิมพานต

ตัวอย่าง "อันว่าเทพยคารักษากรถนหมุ อนนอยู่ในป่าพระหิมพานตพฤษกันคาร
ไทรยूर" (วนประเวศน์/น.104)

ง. คำนามเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้และอื่น ๆ เช่น

กระยาหาร

ตัวอย่าง "ชกเสวอยพระกระยาหาร อันน่านประการต่างต่างแล"
(วนประเวศน์/น.115)

กำรารด

ตัวอย่าง "อันว่ากษิสิสรสุริยทงหลาย...ก็ลาพระกำรารด สดานพระบั้นชม"
(วนประเวศน์/น.114)

ญาณ

ตัวอย่าง "อันว่าพระผู้ทรงทิพจักษ์ เห็นลักษณะพระญาตี ค้วยอ่านาจพระญา
คองงนนวน" (ทศพร/น.5)

ธรรมจักร

ตัวอย่าง "อันว่าพระสมโพธิพุทธอยู่เกล้า เห่งาสุนทรสวรงค์ อันมีพระธรรมจักร
อันเลิศ" (ทศพร/น.2)

พจน

ตัวอย่าง "อันว่าท้าวผู้เฝ้าคตาคต ก็มีพระพจนค้วยคตาคตงนี้"
(วนประเวศน์/น.112)

พร

ตัวอย่าง "อันว่าพระสนมสมค้วยอันกบฏ ก็ถวายพระพร บวรมงคลโลกม"
(นคร/น.366)

โภชนาหาร

ตัวอย่าง "ธกัเสวอยพระโภชนาหาร อนนนวนันประการค่างค่างนนวน"
(มหาราช/น.306)

สาศน

ตัวอย่าง "พระมหาสัตว์ก็มีพระสาศนคองงนี้" (กุมาร/น.193)

เสาวน

ตัวอย่าง "อันว่าพระอนนทิวรอมรแมนมานุญษามุขชาญชลี ก็มี
พระเสาวนนี้แกลิกษากามทงงหลาย คองงนี้"
(วนประเวศน์/น.107)

(4) ราช

คำว่า ราช ในมหาชาติ ๗ ใช้ประกอบหน้าค่านามบางคำให้เป็น
คำราชาศัพท์ เช่น

กุมาร

ตัวอย่าง "นางก็จูบผากเฝ้าสองเจ้าราชกุมารแก้มแล"

(กุมาร/น.194)

"ซึก็นำราชกุมารสองกษัตริ์ ไปตรับคัมภีร์"

(กุมาร/น.218)

ธิดา

ตัวอย่าง "อันว่าพระสาศศา จึงกทำอนุโมทนา ด้วยบูชาแห่งราชธิดาทรงสอง
นนน โสคแล"

(ทศพร/น.13)

สมบัติ

ตัวอย่าง "อันว่าเป็องบั้นพระบาทเสวยราชสมบัติ"

(ทศพร/น.19)

เอารส

ตัวอย่าง "ท้าวซึกโถมเลาสองเจ้าราชเอารส ทานแล"

(กุมาร/น.218)

4.1.2 ค่านามที่เป็นคำไทย

การสร้างค่านามที่เป็นคำไทยให้เป็นคำราชาศัพท์ในมหาดาคาค่าหลวง
บางคำเติมคำประกอบหน้าศัพท์ แต่บางคำไม่ต้องเติม จึงอาจแบ่งคำราชาศัพท์ประเภทนี้
ออกเป็น 2 พวก คือ

ก. ค่านามที่เติมคำประกอบหน้าศัพท์ ค่านามเหล่านี้เท่าที่พบใน
มหาดาคาค่าหลวง เป็นค่านามที่เกี่ยวข้องกับเครือญาติบางคำ และใช้คำว่า พระ เป็นคำประกอบ
หน้าศัพท์ เท่าที่พบมีอยู่ 3 คำ คือ

"ตีนพองสองเทอนยาก เจบลำบากใครจะเห็น โสคเลอย"

(กุมาร/น.235)

ฝาคีน (ปัจ.ไต่ ฝาคีพระบาท)

ตัวอย่าง "อันว่าฝาคีนน้อยแห่งเราสองพี่น้องทั้งสอง ก็คานพุงเจ็บปวด"

(กุมาร/น.247)

แมฉว (ปัจ.ไต่ พระสัสสุ)

ตัวอย่าง "อันว่าออกนางสมรรษคีราชเพ็หนอหนา อันเป็นแมฉวเจ้ามตรี

อรรคมหิเสสาวภาคย" (นคร/น.371)

"ทรงสรอยศอทธเทศ ประคัมควยแก้วพิเสศนนา เลอศแล

พระราชเพ็แมฉว ส่งไปแกแมฉหวผู้ลูกแล"

(นคร/น.372)

เม็ย (ปัจ.ไต่ พระมเหสี)

ตัวอย่าง "...อนนเป็นศรีสรโกอรรคราช เม็ยท้าวอาตมเอารสถานน"

(นคร/น.372)

ลูก (ปัจ.ไต่ พระราชธิดา)

ตัวอย่าง "พระราชเพ็แมฉว ส่งไปแกแมฉหวผู้ลูกแล"

(นคร/น.373)

สรโก (ปัจ.ไต่ พระสนิศา)

ตัวอย่าง "ถนิมรัตนแสงจรรหลากหลายพรณแพรทอง ท้าวแมฉวส่งให้แก

สรโกนารณางเมืองมิงน"

(นคร/น.371)

หน้า (ปัจ.ไช้ พระพักตร์)

ตัวอย่าง "ดูกรชาวพระนคร พระแพศย์นครเสด็จก้าวแดนโค่นี่สิ้น เราใคร
ขอเห็นหน้า ธเจ้าหลานารณักรรรม"

มือ (ปัจ.ไช้ พระหัตถ์)

(ชูชก/น.141)

หวว (ปัจ.ไช้ พระเศียร)

ตัวอย่าง "เจ้าก็เอามือเบิกเล็กใบบว ยอหววขึ้นจากน้ำ ครล้าแล่นขึ้นมา"

(กุมาร/น.213)

4.2 การสร้างคำราชาศัพท์จากคำกริยา

ในมหาชาติคำหลวงเมื่อจะสร้างคำกริยาที่ใช่เป็นสามัญให้เป็นคำราชาศัพท์ พบว่า
จะใช่คำว่าเสด็จ ประกอบหน้าคำกริยาทั้งที่เป็นคำกริยาที่ยืมมาจากภาษาอื่นและคำกริยาที่เป็น
คำไทย การสร้างคำราชาศัพท์จากคำกริยาจึงอาจจำแนกย่อยออกเป็น 2 ชนิด ดังนี้

4.2.1 คำกริยาที่ยืมมาจากภาษาอื่น

การยืมคำกริยาจากภาษาอื่น เช่น คำบาลี คำสันสกฤต และคำเขมร
เป็นต้น มาสร้างคำราชาศัพท์ใช้ในภาษาไทยอาจสันนิษฐานได้ว่า ในสมัยที่แต่งมหาชาติคำหลวง
คำกริยาเหล่านี้เป็นคำศัพท์ที่อาจจะไม่เป็นที่รู้จักกันทั่วไป และไม่ได้ใช้เป็นคำธรรมดาสามัญ
จึงนิยมนำไปใช้กับพระเจ้าแผ่นดิน เพราะต้องการให้เป็นคำที่มีลักษณะพิเศษเหมาะแก่พระเจ้า
แผ่นดินและเชื้อพระวงศ์ อย่างไรก็ตาม เมื่อนำคำยืมเหล่านี้มาใช้เป็นคำราชาศัพท์ บางคำ

อาจเติมคำว่า เสด็จ ประกอบหน้าคำกริยานั้น แต่บางคำใช้เป็นการราชาศัพท์โดยตรงไม่ต้องเติมคำประกอบหน้าคำกริยานั้น จึงอาจแบ่งคำกริยาที่นำมาสร้างเป็นคำราชาศัพท์ออกเป็น 2 พวก คือ

ก. คำกริยาที่เติมคำประกอบหน้าศัพท์ ในมหาชาติคำหลวงเมื่อจะใช้คำกริยาบางคำที่ยืมมาจากภาษาอื่นให้เป็นคำราชาศัพท์จะเติมคำว่า เสด็จ ข้างหน้าคำกริยานั้น

ตัวอย่างเช่น

- ก่าเนอร (ปัจ. ไซเสด็จพระราชดำเนิน)
ตัวอย่าง "ส่วนพระมหาสัตว์ ครั้นเห็นเสร็จทางที่จะเสด็จก่าเนอร เผชอญ
มารคเมอนมวนบาทจจร" (วนประเวศน์/น.123)
- บรรทม (ปัจ. ไซบรรทม)
ตัวอย่าง "ในเมื่อเจ้ากฤษเสด็จบรรทม ไตรมชมพุกฤษไสยาศน์"
(ทศพร/น.6)
- ประพาศ
ตัวอย่าง "พระสมุชยราช ก็เสด็จประพาศในทิมพานต์"
(นคร/น.376)
- ประเวศ
ตัวอย่าง "ธก็เสด็จประเวศปราสาท พระราชมณฑยร ท่านแล"
(นคร/น.382)
- แพนงเชิง (ปัจ. ไม่มีที่ใช้ในภาษารุงเทพ ฯ แต่มีใช้ในภาษาถิ่นใต้แปลว่า นั่งขัดสมาธิ)
ตัวอย่าง "ธจึงเสด็จแพนงเชิง คำเเองคอคาชในทิลบาทรสถาน"
(กุมาร/น.234)

ลีลา

ตัวอย่าง "คุณกรเจ้าชาลีน้องเจ้ากัณฑ์ เสด็จลีลาไปหนโค โศกลีน"

(กุมาร/น.214)

สติดย (ปัจ.ใช้ประทับ)

ตัวอย่าง "ในประเทศท้าวแดนโค ที่ท่านเจ้าใจจรรม พระแพศยันครเสด็จ

สติดย"

(มหाराช/น.336)

อาศรัย (ปัจ.ใช้ประทับ)

ตัวอย่าง "เจ้ากุชเสด็จอาศรัยแกพิชัยกบิลพัศคบุวีรัตนพิศาล"

(ทศพร/น.2)

ข. คำกริยาที่ไม่มีคำประกอบหน้าศัพท์ ในมหาชาติคำหลวง คำกริยาที่ยืมจากภาษาอื่น เช่น ภาษาเขมร บางคำอาจใช้เป็นคำราชาศัพท์โดยตรง ไม่ต้องมีคำประกอบหน้าศัพท์ซึ่งอาจพิจารณาได้ว่าคำพวกนี้แต่เดิมคงใช้เป็นคำราชาศัพท์อยู่แล้ว เมื่อไทยยืมมาใช้จึงใช้เป็นคำราชาศัพท์ ตามภาษาเดิมไม่จำเป็นต้องเติมคำประกอบหน้าศัพท์ ตัวอย่างเช่น

(1) ถวาย

คำว่า ถวาย ในมหาชาติใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์โดยตรง เช่น

ตัวอย่าง "นางก็ถวายไม้เสวยพระหนต์" (วนประเวศน์/น.127)

"อันวามาศยทรงหลายก็ประทับเครื่องคชาภรณ์แกแก้ว กุญชร
ปรตยนาเคนทร มาถวายแก่พระนเรนทร บพิตรแล"

(นคร/น.368)

(2) ทรง

คำว่า ทรง ในมหาชาติ ใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์ที่มีชื่อน่าสังเกต คือ เป็นคำที่มีความหมายต่าง ๆ กันไป ทั้งขึ้นอยู่กับคำนามที่ตามหลัง ตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงกันแสง}} = \underline{\text{ร้องไห้}}$
 "คองจริงแม่มีตรี คาบสนั่นอนปลยวแล ทรงกันแสงครวญคราง
 คุ้งบึงบางบกชอคอนน" (กุมาร/น.230)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงครรภ}} = \underline{\text{มีครรภ}}$
 "บพิตรในเมือซาทรงครรภในเมืองมรตมานุชยนั้น" (ทศพร/น.22)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงถนิมอาการเพ็}} = \underline{\text{ประทับเครื่องถนิมอาการเพ็}}$
 "อันว่าสรโลกุ...จงมาทรงถนิมอาการเพ็ อนนมีชื่อคองนี้" (นกร/น.371)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงทศพิทธราชธรรม}} = \underline{\text{มีทศพิทธราชธรรม}}$
 "ทาวธมีสุจวิต ทรงทศพิทธราชธรรม ทุกเมือใส่" (กุมาร/น.208)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงบรรพชิต}} = \underline{\text{บวช}}$
 "ทาวธเสด็จเสวยสวัสดิ ควยเอารสรัตนทองสอง
 ปองประคิษฐทรงบรรพชิตเพลสุค" (มหาพน/น.188)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงผา}} = \underline{\text{สวมใส่ผา}}$
 "อันว่าสรโลกุจงมา ทรงผาผืนผจงอรรค่อนนมีพรพ คองนี้เทอย" (นกร/น.370)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงพระชรรค์}} = \underline{\text{ถือพระชรรค์}}$
 "พระโพธิสัตว์ ก็ทรงพระชรรค์ชยศรี อนนประควยมดีเกาญจัน" (นกร/น.366)

ตัวอย่าง $\underline{\text{ทรงพระองค์}} = \underline{\text{คำทรงพระองค์}}$
 "ธบมีอจที่จะทรงพระองค์อยู่ไค โสคเลอย" (กุมาร/น.233)

(3) ทูล

คำว่า ทูล ในมหาชาติ ฯ ใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์โดยตรง เช่น ตัวอย่าง "อันว่าเจามัทธิกัทูล บพิตรชานี้ไชผู้ไฉนผู้ไกล"

(กุมาร/น.193)

"เขากัทูลบพิตร ที่นันทนชอบการ"

(นคร/น.363)

(4) เสวย

คำว่า เสวย ในมหาชาติ ฯ ใช้เป็นคำกริยาราชศัพท์โดยตรง เช่น ตัวอย่าง "อันว่าเมืองบนนพระบาท เสวยราชสมบัติ"

(ทศพร/น.19)

"เชอญชเสวยไอสวรรย์สมบัติ ในเจตรัญญานปริมณฑล"

(วนประเวศน์/น.112)

"ลูกไม้แดงสับเสวย"

(มหาพน/น.165)

หมายเหตุ คำว่า เสวย มีอยู่แห่งเดียวที่ใช้ เสด็จ ประกอบข้างหน้า ดังนี้ "ทาวธเสด็จเสวยสวัสดิ ควยเอารสรัตนทงสอง"

(มหาพน/น.188)

4.2.2 คำกริยาที่เป็นคำไทย

คำกริยาที่นำมาสร้างเป็นคำราชศัพท์บางคำ สร้างจากคำกริยาที่เป็นคำไทยซึ่งบางคำเติมคำประกอบหน้าศัพท์ แต่บางคำไม่ต้องเติม จึงอาจแบ่งคำราชศัพท์ประเภทนี้ออกเป็น 2 พวก คือ

ก. คำกริยาที่เติมคำประกอบหน้าศัพท์ คำกริยาที่เป็นคำไทยบางคำ ในมหาชาติคำหลวง เมื่อใช้เป็นคำราชศัพท์จะเติมคำว่า เสด็จ ประกอบหน้าคำกริยานั้น ๆ เช่น

ขาม

ตัวอย่าง "อันว่ากระษัตริย์ทรงสีพระองค์ เสด็จขามคองคอบหึง"

(วนประเวศน์/น.104)

ชน

ตัวอย่าง "แล้วท้าวธกัเสด็จชนเห็นอมงคดคชราช"

(นคร/น.367)

เขา

ตัวอย่าง "ธกัเสด็จเขาในบรมศาลา ฟายนำตาลหอยถึงลูกน้อยทงสอง"

(กุมาร/น.233)

"แล้วท้าวธกัเสด็จเขาไป ยงงบรมศาลาไลยทานนน"

(นคร/น.363)

คน

ตัวอย่าง "ท้าวธเสด็จคินยงงเขตุคร นครรัตนราชธานี"

(มหाराช/น.330)

นั่ง

ตัวอย่าง "พระโพธิสัตว์ เสด็จนั่งอยู่ท่า"

(กุมาร/น.195)

ผูกผาย

ตัวอย่าง "ท้าวธกัเสด็จผูกผาย คลายคลาไคล ลูกจากอาศน์ไปยงงหลง

คฤหาศน์นน"

(กุมาร/น.212)

ฟ้าย

ตัวอย่าง "ธกัเสด็จเข้าในบรมศาลา ฟ้ายนำตาลหอยถึงลูกนอยทองสอง"
(กุมาร/น.233)

ยี่น

ตัวอย่าง "นางกัยี่นอยู่แนบแทบทวารบรมศาลา" (วนประเวศน์/น.106)

ใส่

ตัวอย่าง "ธกัใส่เครื่องประดับนั้น ในสุพรรณกระเช้า"
(นคร/น.371)

ให้

ตัวอย่าง "เบื้องซ้ายพระมหาเศวตฉัตร รัศมีพระบาท ให้ไปมาแค่นคิก
ออกกระอิจกว่าชั้นแล" (กุมาร/น.215)

อุ้ม

ตัวอย่าง "ส่วนพระบาทสญไชย กัอุ้มเจ้าชาลี ออกนางสบรรณศรีกัอุ้มเจ้ากัมหา"
(มหाराช/น.317)

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4. การสร้างคำราชาศัพท์ในมหาชาติคำหลวง อาจสรุปได้ดังนี้

ประเภทของคำราชาศัพท์	ชนิดของคำราชาศัพท์	ลักษณะคำราชาศัพท์
1. การสร้างคำราชาศัพท์จากคำนาม	1.1 คำนามที่ยืมมาจากภาษาอื่น 1.2 คำนามที่เป็นคำไทย	<u>คำประกอบหน้าศัพท์</u> + คำนามที่ยืม สมเด็จพระราช พระราช พระ ราช จากภาษาอื่น ก. <u>คำประกอบหน้าศัพท์</u> + คำนามที่เป็น พระ คำไทย 2. คำนามที่เป็นคำไทยไม่มีคำประกอบ หน้าศัพท์
2. การสร้างคำราชาศัพท์จากคำกริยา	2.1 คำกริยาที่ยืมมาจากภาษาอื่น 2.2 คำกริยาที่เป็นคำไทย	ก. เสด็จ + คำกริยาที่ยืม มาจากภาษาอื่น ข. คำกริยาที่ใช้เป็นราชาศัพท์โดยตรง ไต่แก ถวาย ทรง ทูล ก. เสด็จ + คำกริยาที่เป็น คำไทย ข. คำกริยาสามัญที่ใช้เป็นราชาศัพท์ โดยตรง